

ՆՆԷՍ ՊԱՊԻՆԻ

ՀԱՅ ԵՒ ՊԻՆԻ

ԱՌԱՋՆԱԽՈՍՈՒԹԵԱՄԲ ՄԸ ❄ ❄
❄ ❄ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

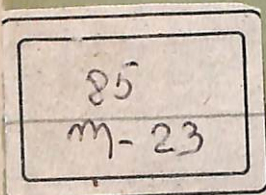
ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

Հ. ԱՐՄԷՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆ

Մ Խ Ի Թ Ա Ր Ե Ա Ն Ց

ՎԵՆԵՏԻԿ — Ս. ՂԱԶԱՐ

1927

ԹԱՐԳՄԱՆՁԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Հայկական Նոր Մատենագիտություն (Ա. հատոր)

Ա. - Մ., Ֆր. 90,

Հայկական Նոր Մատենագիտություն (Բ. հատոր)

Ա. պրակ 3. - Ն., Ֆր. 20,

Հայ լեզուի ուղղագրության Դասեր, Տպ. 1923,

Ֆր. 7,50,

ԳՐԱԲԱՐ

Հատրնտիր քերթուածք. — Բարմէն Սիւլայի, Տպ.

1898, Ֆր. 7,50,

Հատրնտիր քերթուածք. — Յակոբայ Լէոբար-

տեայ, Տպ. 1898, Ֆր. 7,50,

Լուծիւմ. — Վիկտորիա Աղանուրի, Տպ. 1896,

Ման Արթուրոյ. — Թէննիսոմի, Ֆր. 1,50,

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ

Նուէր Մանկանց, Տպ. 1897, Ֆր. 2,

Դաստիարակություն անծին — Ժոն Պլէքի, Տպ.

1902, Ֆր. 3,

Վիպակներ, Տպ. 1909, Ֆր. 3,

Երգիծարանություն Արուեստի անկման վրայ, 2.

Բ. Դամմէլլ. (Բնագրով), Տպ. 1923, Ֆր. 4,50,

Յրանսուա Գորէ. — Դարբիններու Գործադուլը.

Բ տիպ., Ֆր. 1,50,

Պապինի 3. — Պատմություն Զրիստոսի, Տպ. 1926,

Ֆր. 35,

ՀԱՅ ԵՒ ԳԻՆԻ

Նուէր Համազգայինի
Մեկնքքոն եւ Հայկ Արսլանեան
Ճեմարանէն - Լիբանան

85
7-23

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՊԱՊԻՆԻ

ՀԱՅ ԵՒ ՊԻՆԻ

ԱՌԱՋԱԽՈՍՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ Խ
Խ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

Հ. ԱՐՄԵՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ — Ս. ՂԱԶԱՐ
1927

18 JUL 2013

8155

ՔԵՐԹՈՂԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

L

4325-2012

ԱՌԱՆՁՆԱԲՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ԹՈՂ ներէ ինծի ազնիւ ընթերցողը, եթէ արձակ նախապարիսպ մը կը գնեմ քերթուածներուս առջեւը: Յանցանքն իմս չէ եթէ այսօր բանաստեղծութեանց հատոր մը տպելու համար չքմեղանքի ապահովագիր մը՝ կ'ուզուի:

Մինչեւ Գաբրիէլեան ողջունատուութեան եւ Բարգայեան թռչնաբանութեան ատենները՝ դեռ կրնար ենթադրուիլ թէ Ապոլոնի նշանին տակ կը գտնուինք: Մուսաները, մեղքը թանչքին եւ զեղնցաւին ճիտը, վերածուած էին Շնորհքներու թիւին. իրենց կուսութիւնը դարձած եղած էր առասպելը նրբափողոցներու, եւ իրենց քողերը աւանդ տրուած հնահաւաքներու խոշոր սնտուկներուն, վերստին կարուած էին բերգամեան նորածեութեամբ: Բայց

սակայն Պինդոսը կար միշտ երեկորնեայ ժողովուրդին հոգեւորական աշխարհագրութեան մէջ եւ միասմբակ Պեգասոսը զեռ ընկերութիւն չէր ընել արգելափակուած թեւաւոր ձիերուն։ Նոյն 1904 տարին լոյս կը տեսնէր Միլանի մէջ «Արկիոնը», եւ Պոլոնեա կը հրատարակուէին «Խրախճանական երգերը», եւ լաւ տարի մը եղաւ, թերեւս յետինը հարուստ այգեկութնւն։ Վերջն ալ սակայն, երիտասարդները չփլան, եւ տարամերժօրէն բացին յաջորդութիւնը ականաւոր երրորդութեան ֆետու-Գարրիէլ-Յովհաննէս-մանաւանդ երբ առաջինը՝ Դատաւորը՝ որ փորձած էր կեցնել դասականութեան պաշտպան վերջալոյսին արեւը, գերեզման տարուեցաւ 1907ի բարեկենդանին կիսուն։

Եթէ ծայրահանները (calcatore), երկթերթ քարերու (cammeo) յղկիչներն ու նորոգիչները փակուէին քանդակասքրահաներու մէջ յիշատակներու գաղջ թռնիրով, եթէ «վերջալուսայինները» քաշուէին խոհանոցի կամ կիրակնօրեայ պարտէզներու մէջ, խոզ մորթողները կ'ելլէին թատերաբեմերու վրայ սպաննելու համաձայնութիւնը եւ մարելու լուսինը եւ Առնոյի հովտին աւազակները, որ կը վազէին

ճամբաներէն հպարտները խոնարհեցնելու, ատեն ատեն կը հանգչէին գեղեցիկ մեծ կաղնիի մը շուքը՝ զոհ ընելու համար սիկիւեան Մուսաներուն։

Արկադիոյ արեւուն վերջին ժպիտներն էին՝ գիտեմ։ Չուսուացած՝ վայրենացած, ոգեսպառ Արկադիոյ մը, համաձայն եմ։

Բայց այսօր հինաւուրց Արկադիոյ արեգդէմ արօտներուն վրայ շինուելու հետ է վալհալլա մը երկաթէ եւ կրաղիւսէ՝ հիւսիսային կուռքերուն դիւրութեան համար։ Ողին հրաժարած է Դիոնիսէն եւ իր բոլոր չգերէն։ Այսօր ամէնքը արու, նաեւ էգերը։ Այսօր ամէնքը մարտիկ, նաեւ կրօնաւորները։ Այսօր ամէնքը «իրապաշտ», նաեւ Ասորեստանի սիրելիլաները։ Այսօր ամէնքը փիլիսոփայ, նաեւ այրբենարան հեզոզները։ Այսօր ամէնքը քննադատ, նաեւ գիմնազիոնի աշակերտները։ Ողին եւ թոռ կ'ընդունին հնութենէն՝ եւ միայն իբր ստորագաս՝ իկարոս օդանաւորդը, Դեդալոս ճարտարապետը, Միլոն ըմբիշը, եւ ուրիշ ոչ ոք։ Երկազլուսը կը ջլատէ միտքը, շարժիչը ժառանգ է սրտին, գեղեցկագիտական զրութիւնները գեղեցկութեան տեղը կ'անցնին, բնագանցականը կը խեղդէ քնարերգականը, եւ հեծելագունդ մը թթաւոր (մա-

յասըլը) արքունի դպրապետներու՝ զօրավար ունենալով Ներսէս մը, կ'արձանագրէ եւ կը խուզարկէ վախճանեալ ստեղծողներու կողոպուտները:

Ինչ ընելու կու գայ բանաստեղծութիւնը այս մետաղագործական եւ գերտրամաբանական դարու մէջ:

Գնդակ խաղացող մարդերը, թռչող մարդերը, եւ աւելի եւս արուեստով փիլիսոփոսները Պինդարներու պէտք չունին, եւ ոչ իսկ թէոկրիտէսներու: Զմայլեցուցիչը (cocaina) կը հայթայթէ բանաստեղծութիւններ՝ ապրուած՝ առանց ընթերցումներու պարտաւորութեան. օգանաւին ղեկավարները խէժերով ճամբորդութեան զրքեր կը զրեն բացարձակապէս անձնական, եւ «sleeping gar» երու յաճախորդունները նորավէպեր կը հիւսեն սահմանափակ թուով առանց տպագրութեան միջնորդութեան:

Եւ եթէ մէկը, չուսողութեան կամ գէշ սովորութեան երեսէն, խաղցնէ տակաւին հինցած զրիչը, ահաւասիկ գլխիվայր կը թաւալի փիլիսոփայութեան հիւսիսային ծովուն մէջ, մրցումի ելած միւս սիպէններուն հետ՝ խաւարի վրայ խաւար աւելցնելու, կամ վեր քաշելու՝ թելերը քակուած ցանցերով՝ քակուած ցանցերուն թելերը:

Մէկ կողմէն անխառն նիւթ՝ վայրագ ըզգայնականութիւնն ունենալով ընկեր, միւս կողմէն զուտ ձեւ, հագուած ինքնահաւան վերացկոտութեամբ: Ստորեւ՝ առանց հոգիի մարմնականութիւն, վերեւ շունչ ու տարագներ անհոգի եւ անմարմին: Այն որ աւելի վերեւ կը կենար՝ իրբեւ տիկին՝ մեծ եւ հզօր ժամանակներուն մէջ. վերայտնիչն աշխարհի, երեւակայութեան զստրիկը, հոգիներու տիրուհին, այն որ երաժշտութիւն էր ուռուցիկ զգացումով եւ զգայականութեամբ՝ զտուած ոգիէն, աղքատին հարսը եւ Աստուծոյ աղախինը, զրեթէ աստուածային բանաստեղծութիւնը ոչ եւս է — կամ մեռնելու վրայ, եւ կամ ծածկուած ստորերկրեայ ներանձնարանի մը մէջ:

Բայց ես կ'ուզեմ հաւատալ եւ կը հաւատամ որ օր մը — ինչպէս Պաթմոսի զնդանարգելը՝ որ կը սպասէ լերան մը փորին մէջ — Բանաստեղծութիւնը պիտի դառնայ, յաղթական եւ ճաճանչաւէտ ինչպէս ամենէն յանդուգն այլաբանութեանց մէջ՝ դասալիքներուն կեանքը գեղեցկացնելու:

Բայց բանաստեղծութիւնը պիտի չգառնայ եթէ հոգին, թագուհի ժառանգազունը կ, չվերադառնայ իր տեղը — որ է առաջինը: Աշխարհի մը մէջ որ Աստուծոյ շաւիղն երէն կը շեղի պաշտելու համար ինքզինքը՝ վայելող միսին եւ գարշահոտ մետաղն երուն մէջ՝ բանաստեղծութեան տեղ չկայ: Սպանալին հոգի մը պիտի կրնայ կարկաչել հեղուկներ՝ ոչ իրենները, շոգիացած նեկտարներ — տժգոյն հոգի մը պիտի գրէ իր հայրենաբաղձութիւնները սնանկութեանց մոխիրէ անկողինն վրայ — փառասէր դափ զարնող մը պիտի ուզէ բերանն առնել դիւցազներգութեանց փղոսկրեայ փողը, բայց պիտի ունենանք բանաստեղծութեան կապերտներ, կճածեփ եւ ոչ երկաթաքար, թացիկ զրգեր կամ առեղծուածային զրութիւններ:

Ժամանակակից հաճոյամոլները, մըղուած ընտրելու ամպին ու տղմին միջեւ, տիղմը կ'ընտրեն առանց խուսափելու: Եւ անոյշ ըլլայ իրենց՝ ընկերշակութեամբ նախահոգակ թաւարծիներուն: Մենք կը յի-

շեցնենք որ Աստուած աներեւոյթ եղաւ մարդոց աչքերէն ամպի մը խորը — եւ կը շարունակենք նայիլ երկինք, այն երբորդ երկինքը ուր չեն հասնիր ու պիտի չհասնին ոչ կողոպտիչները եւ ոչ սաւառնակները:

Առանց հզօր հաւատքի մը բանաստեղծութիւն չ'ըլլուիր: Ու մարդ՝ որ այլեւս չի հաւատար ոչ մէկ բանի բայց միայն իրեն — չափ եւ օրէնք իրերու — եւ ինչպէս որ պաշտուած եւ պաշտող չեն կրնար կենակցիլ մէկ միայն անձի մէջ, եւ ինչպէս որ երկրաւոր նոր Աստուածը՝ թէպէտ եւ ամբարտաւան՝ եւ սակայն կը տեսնէ իր անկարող թշուառութիւնը, մենք եղած ենք հոսկ անաստուածներ նաեւ մենք մեզի հանդէպ: Մարդ կը սկսի չհաւատալ նոյն իսկ աստուածային մարդկութեան: Եւ այն ատեն ուրիշ բան չի մնար, բայց միայն փախուստ:

Մարդը՝ Աստուծմէ փախչելէն վերջ՝ կը փախչի ինքիրմէ, կը փախչի յուսահատ մեքենաներով՝ որ իրեն պատրանքը կու տան ոչնչացնելու ժամանակ ու միջոց, կը փախչի անդունդը զուտ մտածումին որ իրեն պատրանքը կու տայ ոչնչացնելու գործնական եւ տեսանելի աշխարհը, կը

փախչի զրգուռած զառանցանքներուն մէջ,
որ կը ծածկեն իրմէ՝ քանի մը վայրկեան,
իւր աղտեղի կարօտութիւնը: Ու փախստա-
կանը կրնայ ոռնալ բայց չ'երգեր:

3.

Խաղաղութիւնը մերժուեցաւ եւ բանա-
ստեղծութեան քաղցրութիւնը վերջացաւ,
փորձուեցաւ մերկացումը գերբնականին,
եւ խորհրդականութեան (mistica) բա-
նաստեղծութիւնը անհետացաւ: Հին ար-
ժէքները մերկացուեցան լուրջ առնակա-
նութենէն եւ ժողովուրդներու մեծ բանա-
ստեղծութիւնը վերածուեցաւ մեռելային
կամ պոռնրկական երգերու:

Բանաստեղծը, կը հաստատէր Պղատոն,
գրաւուած է աստուածէ մը — բայց ո՞վ
պիտի գրաւէ զայն եթէ ամէն աստուած-
ները վտարուած են:

Բանաստեղծը, կ'երգէ Տանդէ, կը գրէ
սիրոյ թեւադրանքին տակ — բայց ի՞նչ
պիտի սիրէ եթէ կ'ուզէ սիրել միայն ինք-
զինքը եւ չի կրնար սիրուիլ փոխարէն:

Բանաստեղծը արուեստագէտ մըն է, կը

գոչէր Գարտուչչի: Բայց ո՞ւր են ապաս-
տանած համբերատար արուեստողները,
այսօր որ ամէն ինչ կը շինուի մեքենա-
յով եւ երկոտասնեակներով:

Բանաստեղծը տղայ մըն է, կը յիշեցնէր
Բասգուլի: Բայց տղաքը, երագաճեպ ապա-
կանութեան յորձնապտոյտ ժամանակնե-
րու մէջ, ամէնքն ալ սպաննուած են դեռ
պատանութեան չհասած, զի կեանքը դը-
ժընդակ է եւ կ'ուզէ խորամանկ բարբա-
րոսներ՝ ոչ անգէն հայեցողներ:

Պրանսիս ճէյմս կը ներկայացնէ բանա-
ստեղծը ինչպէս աղքատ մը որ գեղեցկու-
թեան ոգորմութիւնը կը խնդրէ, բայց քաղ-
քենիները, որ կը պատժեն մուրացկանու-
թիւնը՝ ժպիտ մ'իսկ չեն նետեր իր պնակին
մէջ:

Արդ, շատ աւելի քան առաջ իրաւացի
է վիկտոր Հիւկոյի սահմանը. «Բանա-
ստեղծը ամբաստանուած մըն է»:

Ան որ պէտք է հանդիսաւոր ձայնն ըլլար
մունջերուն՝ դատապարտուած է լուսթեան:
Խորհրդաւոր գաւազանահմայն որ պէտք է
աղբիւրներ ցայտեցնէր անապատներուն մէջ
դատապարտուած է ծարաւի: Ան որ լիազօր
պաշտօնեան էր երկնքի ու երկրի յայտնե-
լու համար անոնց ցուցանելի բայց չտես-

նուած գեղեցկութիւնները, այսօր արտա-
նուած է խորոպճիւններու յատակներուն մէջ:

Ի՞նչպէս կը տեսնեն այսօր բանաստեղծ-
ները: Հարկադրուած սեւ բառերով էջերու
մէջ նկարներ զրելէ, պաշարուած մեկնիչ-
ներէ, տգեղցած նախերգանքներու եւ յա-
րասութիւններու սունկութենէն, մտածել
կու տան հանդէսներու նախասենեակնե-
րու, տերեւաթափ փունջերու, անպաշտօն
մնացած գետնադամբարաններու: Վերա-
ցեալ աչքերու համար Հոմերոս նաւերու
ցանկ կը շինէ, Կատուլլոս համբոյրներու
վիճակագրութիւնը, Տանդէ մեռելներու թը-
ւումը, Բեդրարգայ նուազումներու գումարը:
Շեղէ ամպերուն ցանկը, Լէորարտի յուսա-
հատութեանց արձանագրութիւնը, Պոտ-
լէր որդերու համբանքը: Կարդալու համար
զանոնք՝ պէտք է ըլլալ՝ նոյն իսկ հեռուէն՝
եղբայրներ: « Եթէ մէջդ արքայութիւնը
չունիս, — կը գոչէր խորհրդակիր մը —
մի՛ յուսար երբեք հոն մանել»: Եւ բա-
նաստեղծութիւնը՝ ընդունուածներուն հա-
մար՝ կորսուած դրախտին փոխանակելին
է. խեղճ եւ լպրծուն փոխանակելի. բայց
որքան գերագոյն քան գարշութիւններն
հեշտախտութեան:

Երկրաւոր դրախտին մէջ ամէն իրերը

միացած էին եւ քոյր, եւ մարդ անբաժան
սեփականութիւն Սատուծոյ՝ եղբայր էր
ամէն արարածի եւ ամէն երեւոյթի, իր-
բեւ որդի միեւնոյն Հօր: Անկումը քանդեց
տիեզերական ընտանիքը, եւ ուրիշ բան չը-
մնաց Ադամայ սերմին մէջ՝ բայց միայն
անկապակից վերյիշում մը վաղնջական
միութեան: Բանաստեղծներն էին միայն որ
ուժգնակի եւս կը յիշէին սկզբնական ան-
բաժանելիութիւնը: Պատկերներու զօրու-
թեամբը անոնք կը լեցնէին բեկումները,
կը խծպէին պատառուածներուն եզրերը,
հեռաւոր բեկորներն իրար կը բերէին, կը
վերահաստատէին առնչութիւնն իրի՝ իրի
հետ, մարդուն եւ երկրի միջեւ: Բանա-
ստեղծներուն ճարտարախօս դիւթանքը կը
վերակազմէր քիչ քիչ՝ ըլլայ իսկ թերա-
կատար եւ խառնաշփոթ՝ ըմբոստութենէն
շարդ ու փշուր եղած գեղեցիկ միութիւնը:
Բանաստեղծը ուրեմն է ան՝ որ յետս ընդ
կրուկ կ'ընէ անջատողներուն ճամբան, է
ան՝ որ կը ճգնի վերյօրինելու Սատուծմէ
հրատարակուած եղբայրութիւնը, տանելու
մեզ դէպ ի կրակէ պարսպին պատուհան-
ները, որոնցմէ կրնանք տեսնել՝ ըսպիկ մը՝
չնաշխարհիկ գեղեցկութիւնը պարտէզին՝
ինչպէս էր արտաբոսումէն առաջ: Եւ այս

իմաստով՝ ամէն մեծ բանաստեղծութիւն,
եւ ոչ լոկ կատակերգութիւնը, յիրաւի աս-
տուածային է:

Եթէ մարդիկ գիտնային եւ յիշէին, եթէ
իրաւցնէ սիրէին — որովհետեւ իրենք զի-
րենք միայն սիրելէն կորսնցուցած են նաեւ
սիրելու արուեստը — պէտք էին բանա-
ստեղծութիւնը դասել ամենէն աւելի կարե-
ւոր բաներուն կարգը: Երբ Յիսուս կ'ըսէր
թէ միայն հացով չէ որ կ'ապրի մարդ, Ան
կ'ազնարկէր, թերեւս, հարսանիքի այն
գինիին, զոր Ան կը խառնէր այն ոջլոտ
հրաւիրեալներուն իր առակներուն բանաս-
տեղծութեամբը: Եթէ հացը կը սնուցանէ
միսը, բանաստեղծութիւնը՝ գինիին պէս և
գինիէն աւելի՝ կը զուարթացնէ և կը պան-
ծացնէ հոգին: Կամ մանաւանդ, եթէ գինին
կը ներկայացնէ հաւատքին աստուածային
գինովութիւնը, բանաստեղծութիւնը պիտի
չպատկերացնէր համը կերակուրին, որ
աւելի ախորժելի կ'ընէ հացին հանապազ-
օրեայ գոյութիւնը:

Վայելողներ ենք մենք ընդարձակ իշ-
խանութեան մը զոր ամէն ոք կը ջանայ
ժառանգել եւ զոր ոչ ոք կրնայ տեսնել
— բաց ի բանաստեղծներէն: Եթէ շուրջդ
նայիս իսկոյն կը հասկնաս թէ Տիրոջ մը

սունը կը գտնուիս: Երկիրը չափազանց
գեղեցիկ է մեր ամենէն աւելի հարուստին
համար: Բայց իր այս գեղեցկութիւնը փակ-
ուած է տրամաբանականին, մեքենակա-
նին, գործնականին, բնաբանականին եւ
բնազանցականին աչքերուն: Կարծես կոյր
խլուրդներ են անհունին ամենէն աւելի
հրաշալի թանգարանին միջեւ: Ունին ան-
գնահատելի ժառանգութիւն մը եւ չեն վա-
յելեր, հիւրասիրուած են արքունիքի մը
մէջ եւ փակուած են մառաններուն մէջ:
Լոկ բանաստեղծն է առանձնաշնորհեալ
առաջնորդը այս անձայրածիր թանգարա-
նին, ջրվէժներու ստեղծիչը, վերայայտ-
նիչը սովորականին արտասովորութեան:
Բայց շատերը չեն գիտեր զայն ուստի եւ
տխուր են եւ յոգնած: Երջանիկ ըլլալու
համար պէտք է սիրել, սիրելու համար
պէտք է ճանչնալ զայն, զգալ, յայտնել,
եւ այդ յայտնութիւնը կը կոչուի բանա-
ստեղծութիւն: Եթէ ամէնքը միշտ սիրոյ աչ-
քերով նայէին՝ ամէն ինչ գեղեցիկ պիտի
ըլլար եւ ամէն ոք ընդմիշտ պիտի վայելէր:

Հոս երեւան կ'ելլէ մերձաւորութիւնը
որ կայ բանաստեղծութեան եւ կրօնքին
միջեւ: Ով որ չի կրնար անդնդանալ՝ ինչ-
պէս սուրբը՝ դէպ ի Միակը սիրոյ կա-

տարեկութեան մէջ՝ կրնայ մերձենալ Աստուծոյ՝ սիրելով իր գործը, ամբողջ։ Սուրբը մեծագոյն է քան բանաստեղծը. բայց անմիջապէս սուրբէն վերջ՝ կու գայ բանաստեղծը, եւ բանաստեղծութիւնը սանդուղ է դէպ ի սրբութիւն։ Աստուած ինքնին թեւ լաղրիչը չէ՝ Սաղմոսներու եւ Երգոց Երգին։ Եւ մեծագոյն սուրբերը — պիտի յիշատակեմ լոկ իտալականները. Սուրբ Փրանկիսկոս եւ Սուրբ Բոնաւենդուրա, Սուրբ Թովմաս եւ Սուրբ Փիլիպպոս Ների — նաեւ բանաստեղծներ չէին ոտանաւորներու մէջ։

Բանաստեղծները կը փնտռեն երաժշտութիւն մը, երաժշտութիւն մը որ երկինքդառնայ, որովհետեւ երկնքէն եկաւ Գունտերունը՝ չափաբերութիւն է. թմբուկներունը՝ շոինդ պատերազմի. երաժշտինը կը ռապաշտութիւն ինք իր անձին։ Եւ չենք գիտեր մտիկ ընել լռութեան երաժշտութիւնը. եւ ան՝ որ կը մըմնջէ մեր մէջ, աղբերակն անձաւի մը մէջ, արգիլուած է չափազանց ոխերիմ բուսականութիւններէ։

Այն ատեն բանաստեղծը, երբ չի կրնար խօսիլ մարդոց, կը խօսի Աստուծոյ հետ — եւ Աստուած, իր հայրական գթածութեամբ մտիկ կ'ընէ անոր։

4.

Չափազանց խոշոր բառեր, իրաւցնէ, անդէպ այսքան վտիտ գրեցիկի մը շեման վրայ վերակոչուելու։ Բայց թող ներուի հէգ վերյիշողի մը (epigono) գոնէ յիշատակութեան մեծխօսիկութիւնը։

Բաւական ատեն է, իտալիոյ մէջ, ճըշմարտութեան այն նախատարերը — հոս գէշ կերպով կրկնուած — չեն ճանչցուիր կամ չեն յիշուիր։ Բանաստեղծութիւնը մէկ կցորդն է հանաւորութեան, եւ բանաստեղծները հանդուրժելի կ'ըլլան միայն դիակնացած վիճակի մէջ, անդամներ մեկնիչներու անդամազննական սրահներուն համար։ Ժամանակիս զրագէտները կը բաժնուին մեռելասէրներու եւ փոքրասէրներու։ Կայ փոքրին ցանկութիւնը, կ'ուզեն արուճանկը, նորավէպիկը, նօթը, պատառիկը, պտուղիկ դէմքերը գծուած համեստութեան ջրանկարով — եւ վայ անոր որ վրիպի։ Դրուած չափէն բարձր ելլողը կը վտարուի գեղեցկագիտութեան ընտիր սրահակներէն։

Այս սրահակներուն մէջ ճարտասանու-

թիւնը մկրտուած է հոգեւորութիւն, կարողութիւնը՝ բուռն ճիգ, աւելնը՝ ճոռոմութիւն եւ բրտութիւն։ Թոյլատրուած չէ արձանագործութեան զգացուած քանդակը — այլ միայն զարդական տամականկարը (fresque) եւ նկարակերտ սկզբնատառը։ Եւ բառերուն զօրութիւնը կը կոչեն գոեհկութիւն։

Պիծակարնոյթ ոստիկանները աչք չեն գոցեր օրինազանցութեանց։ Եւ չարագոյն երբ առաջ կ'անցնին, զրահաւորուած գոթական բառագիրտութեամբ, քանի մը թարգմաններ եւ նուիրակներ Բորուսսիոյ լարախաղացներուն (զի Գերմանիա, բաւական ժամանակ է արդէն վոնտուած Ալպեաններէն անդին, ունի դեռ իր մէկ սուտ փիլիսոփայականը Իտալիոյ մէջ)։ Ոչնչութեան մանաբաններուն այս շահակիրցները սակարանին մէջ ունին յարացոյցները թոյլատրուած եւ խոստացուած գեղեցկութեանց, բայց բանաստեղծութեան մէջ մտած ու խլլոտ քիթեր են յասմիկներու բարունակի մը առջեւ։

Եւ սակայն Իտալիա՝ այդ մառախլապատ ըղեղները ծնելու համակերպելէն առաջ, լեզու եւ փառք է տուած Աստուծոյ մեծագոյն մեկնիչներէն մէկ քանիին։ Իտալական բանաստեղծները՝ իրաւցնէ բանա-

ստեղծներ՝ շատ քիչ են քան ինչ որ կը կարծեն պարզամիտները եւ զրքոյկները կ'արձանագրեն, բայց ամենէն կատարեալներէն են՝ որոնց մտիկ ըրած ըլլայ երբեք երկիրը։ Բայց ամէնքը միեւնոյն ընտանիքէն չեն։ Ուրիշ անգամ ակնարկեցի մեր բանաստեղծութեան երկու մեծ աւանդութիւններուն, յաւերժական չմիաբանութեան քարի բանաստեղծներուն եւ մեղրի բանաստեղծներուն միջեւ, կոպտուտներուն եւ սաղարթաւորներուն միջեւ։ Եւ իմ երեակայութիւնս չէ. ամէն դարու մէջ կը գտնենք տիրող եւ հակընդդէմ, մուրճ բանաստեղծը եւ ոսկերիչ բանաստեղծը, արձանագործը եւ քանդակագործը, թոտիցի ֆակոբիկի ապառաժուտ եւ շանթահարիչ երգերուն կը պատասխանեն Կուիտոյ Գաւալգանդիի անոյշ պարերգները եւ ուրիշ քաղցր ոճ ունեցողներունը. Տանդէի սեւ պացեալ լեռան դէմ կը ճակատի Բեդրար-գայի չքնաղ ծաղկաւետ բլուրը. Միքելանճելոյի ցից եւ կոշկոռոտուն տողերուն՝ Տասսոյի հարաւային փափկութիւնները. Թոմմաս Գամբանելլայի բիրտ բայց փրքալից քնարերգականին՝ Մարինիի վաւաշոտ մեղեդին. Ալֆիէրի կարծր եւ մոնչող կը հակադդէՄետաստասիոյ քահանային նը-

ւագային երջանկութեանն ու դիւրութեան. Մանձոնիի օրհներգութեանց եւ պարերուն հօրեղ եւ հնչուն բանաստեղծութիւնը ժամանակակից է Լէոբարտիի ողբերգու եւ հայրենարարդձու կատարելութեան, եւ մեր օրերուն տեսանք որ Գարուէչիի դիւցազնական ուժգնութեան յաջորդեց Բասգուլիի հովուերգական շշնջիւնը: Իմ կարգիս կը վայելեմ եւ կը յարգեմ բոլոր այս բանաստեղծները, նաեւ ծաղկած ճիւղիները եւ ոչ լոկ մերկ եւ ուժեղ կոճղիները: Բայց եթէ կը հիանամ բեղբարգայականներուն վրայ ճաշակով եւ խելքով, բոլորովին տանդէական եմ սրտով եւ կրքով: Էւ թէեւ անարժան եւ անատակ՝ պիտի ուզէի որ իմ բանաստեղծութիւնս, եթէ երբեք յաջողած եմ բանաստեղծութիւն ընելու, քիչ մը այն համն ունենար: Յամենայն դէպս, կը յուսամ, թէ չի նմանիր այն բանաստեղծութեան, որ այսօր մանաւանդ հիանալի է կ'ըսուի: Էւ եթէ զիպուածով նմանի այն հիներէն մէկուն՝ պիտի չամբչնայի: Չեմ անոնցմէ որ փնտռելու հետ են Տասներորդ Մուսան, Չորրորդ Շնորհքը, Հինգերորդ Եղանակը եւ Վեցերորդ Յամարը:

Քիչով կը գոհանամ — եթէ այն քիչը

քննի լաւ թուի: Էւ կը յուսամ թէ ընթերցողներս — եւ մանաւանդ անոնք որոնց նուիրուած է — կը նային այս քերթուածներուն աւելի որակին քան քանակին: Չեմ պատկանիր այն ցեղին որ Հելիկոնեան ջուրին եւ նեկտարին տեղ ունի վրացի կոճ եւ հնդիկ-իւղ, եւ հռչակելու համար իր մեծութիւնները կը դիմէ չինական ծընդդաներու: Հոգիս կը նմանի փեթակի մը՝ որմէ կը մեկնին մեղունները, բայց ամէնը չեն դառնար անոյշ մեղրով, վասն զի շատերը զուարճացած են խթան շինելու աշխատելով քան կանգ առած ծաղիկներուն հիւթը ծծելու:

Եւ յերազի կը փարաւազեմ թէ թերթի տեղ քար ունիմ, թանաքի տեղ արիւն եւ գրիչի տեղ մուրճ: Մինչդեռ յարմարի ինքզինքս կը գտնեմ ամէնուն թուղթով եւ ամէնուն խօսքերով — եւ վիշտերով ու բարկութիւններով որոնք միայն իմն են:

Դառնալով իմ բանաստեղծութիւններու քննի կը թուի թէ կը ներկայացնեն յառաջադիմութիւն մը անոնց վրայ որ կան «Առաջին Գործիս» մէջ, գրուած 14-ի եւ 16-ի միջեւ: Այն ատեն՝ տասը տարի է, չափազանց գրաւուած եւ նախագրաւուած էի «զուտ բանաստեղծութեան» զաղափա-

րականով, որուն մասին շատ կը խօսուէր այն ատենները։ Որովհետեւ բանաստեղծութիւնը, ըստ ումանց, եղած է շատ դարեր « անմաքուր », այսինքն զանգուած շաղուըւած ոչ-բանաստեղծական գոյացութիւններով։ Նախ ուզեցին շոպել անկէ վերացեալ մտածումը, յետոյ՝ ճարտասանութիւնը, ապա անձնական կիրքը — ինչպէս ըրին պառնասեանները — յետոյ դասական չափերու կանոնաւոր երաժշտութիւնը. ապա համաձայնութիւնը, եւ հուսկ Dadaisteներուն եւ Surrealisteներուն հետ՝ նաեւ տրամաբանական նշանակութեան ոեւէ ձանձրացուցիչ ստուեր։ Այսպէս քիչ քիչ՝ բանաստեղծութիւնն ամէն անմաքութենէ ազատելու մարմաջէն, վերածեցին զայն անկախ բառերու շարքի մը՝ լուսաւորուած հոս ու հոն բռնագրօս կամ բախտաւոր պատկերէ մը։

« Սուաշին Գործիս » մէջ հասած չէի դեռ այն կէտին, բայց ինչ ինչ կտորներու մէջ քիչ կը պակսէր։ Այս տարիներուն մէջ հաշտուեցայ շատ բաներու հետ, ամենամեծ ու փոքր, եւ ի միջի այլոց՝ այն զաղափարին հետ թէ բանաստեղծութիւնը պէտք չէ ըլլայ միայն ձայն եւ անձնատուութիւն անգիտակիցին, թէեւ նոյն իսկ անոր ըն-

կերացող ձայները տան ականջին երաժշտական նոր հաճոյք մը։ Կը կարծեմ, ուրեմն, որ այս նոր բանաստեղծութեանց մէջ ըլլան բաներ մը աւելի մարդկային եւ նաեւ, եթէ ներուի, աւելի իտալական։

Բայց հոս կ'աւարտի՝ փափկանկատութեան համար՝ հեղինակին մենախօսութիւնը եւ կը սկսի ընթերցողին եւ քննիչին պաշտօնը։ Կ'աւելցնեմ միայն, եւ գուցէ աւելորդ է, որ ես չուզեցի այս գիրքը գրել, այլ շինուեցաւ քիչ քիչ ինք իրեն։ Երբեմն երբեմն՝ ուրիշ ուսումներու եւ աշխատութեանց միջեւ, կը զգայի որ մէջս յանկարծօրէն եւ անակնկալ տող մը կը ծնէր եւ կ'ուզէր որ հետեւորդներ ունենայ։ Գրեթէ միշտ հնազանդեցայ — եւ այս քերթուածները հետզհետէ ինկան սրտէս ինչպէս ողկոյզներ ծոյլ այգեկութի մը սակառին մէջ։

Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք

- Էջ Է. — Բարգաշեան քոչմաբանուքիւն. ակնարկութիւն
Յովհ. Բասգուլիի, որ իր ընթերցածներուն մէջ
ստէպ կը զործածէ թռչնոց ձայները. Բարգա-
շեան Լուզգոյի գաւառին:
- Էջ Ը. — Յետոյ Գարտուչի, Գաբրիէլ տ'Անունցիոյ,
Յովհաննէս Բասգուլի:
- Էջ ԺԱ. — Պարմուի զնդանարգելը. Յովհաննէս աւե-
տարանիչը:
- Էջ 1. — Հարս, իր ապագայ կինը. — 3, 4, իր աղ-
ջիկները. — 5. իր կինը:
- Էջ 32. — Իրական դէպք, տեղի ունեցած 1502, 13-
դեկտ.ին, Գոլումպոսի դէպ Սմերիկա վերջին ճամ-
բորդութեան ատեն: — Աստիգեան լուսն. վասն
զի զրուած էր նոյն եղբայրութեան երրորդ կար-
գին մէջ:
- Էջ 36. — Լէոբարտիի « Իր անձին » ընթերցածն ամո-
ղ կայ երրորդ տան մէջ:
- Էջ 53. — Հսկողը Յովհաննէս Աւետարանիչն է, « Յայտ-
նութեան » հեղինակը որ հարիւրամեայ մեռաւ:

Յ Ա Ն Կ

Էջ

Առանձնախօսութիւն բանաստեղծութեան վրայ	Է
Հարս	1
Մանիշակ	3
Բերկրուհի	4
Անտառային դշխոյ	5
Արկաղիւս	6
Արջայութիւն	8
Մարտ	9
Արեւուն	10
Յուլիս	12
Հնձուկներն	13
Սեպտեմբեր մէկ	14
Ազդեցութիւն մահու	15
Միայն	17
Երջանկութիւն անդամանելի	19
Կապոյտ	20
Աւէճիփում	21
Զօն	23
Հովը մազերուս մէջ	24
Յարութիւն	26
Աղօթք առ Տանդէ	28
Գոլմպոսի հրաշքը	32
Առ Միքէլանճելոյ	34
Աղօթք Լէոբարտիի համար	36
Բեթովէն	39
Գուրբիոյի Գայլը	41
Բանտարգելներ	43
Աստեղագալի կամարը	45
Աղաչանքներ առ Տէր	47
Աղօթք առ Կոյսն	49
Օր բարկութեան	53

ՀԱՐՍ

Ես կը յիշեմ գետ գետ աչքեր յօրինուած
 Զուրերուն մէջ հայելացած խոտերէ.
 Իր բիբերէն այնպիսի լոյս կը մեկնէր
 Առուգութեան, որ կրկին ծնունդ տուաւ սրտիս:

Ես կը յիշեմ ժըպիտն հնչուն՝ կենսալիւր
 Որ թարմ խօսքերը կ'երգունէր նըկարէն,
 Սիրատարփիկ կոյսի ժըպիտ ըսպիտակ
 Զըխեղդըւած դպրոցական պատերէ:

Բայց աւելի կը յիշեմ ձեռքը երկչոտ
 Իմ բարբարոս գանգուրներէս պարուրուած.
 Թըթու խրոխտանքը կը թռչէր հեռուներն,
 Եւ ամէն շուշտ լուծուած էր այն հըպումէն:

Պարկեշտիկ ոյժն ականակիտ աչքերուն
 (Զքնաղ՝ ժպտին մէջ, եւս աղուոր՝ արցունքին)
 Առաջնորդեց զիս այն անքոյթ բարութեանց,
 Զոր թովչութեամբ մ'ամուլ մերժած էի ես:

Զի պարկեշտիկ տարփուհիի սրտին մէջ
 Անմեղունակ ժամանակաց իղձը կար.
 Ոչ կին խաղի, այլ հարս փթթուն կը թուէր ինձ
 Ազգականաց, որդւոց միջեւ տեսնել քեզ:

Հայրենական բլրակին վրայ քեզ տեսնել
Ընկուզին տակ՝ որ շուք կ'ընէ պատերուդ,
Մայրական սուրբ տանջանքներուդ մէջ զըւարթ,
Ամբըծագոյն ժըպիտներու ժպտացող:

Տաք ըստուերին մէջ՝ յունիսի իրկուններն
Ո՛րքան յոյսեր՝ հաւատարիմ մեր սրտէն
Կը խուժէին, զերդ փեթակէն կը խուժեն
Դուրս մեղուներն, որոնք մեղրի ունին հոտ:

Իմ տընակիս մէջ երկնային քարերէ՝
Բաց՝ երկնքին արքայութեան երանգով,
Թաւուտներու և ժայռերու բոյնին մէջ
Վըճիտ ժըպիտըդ կը հնչէ տակաւին:

Էւ աչքն՝ որ այնքան հաճելի եղաւ ինձ՝
Կը ծիծաղի, և ժըպիտին մէջ ջինջ բիբն
(Ըստուեր արփուոյն ջուրերու մէջ ցոլացած)
Անքոյթ սիրով մը կը վառի, կը շողայ:

ՄԱՆԻՇԱԿ

Մանիշակիկ, հագած դեղին մը վըճիտ,
Ի՛նչ խնդութիւն, ի՛նչ սէր տեսնել քեզ յանկարծ
Որ կաքաւի շնորհով յառաջ կը դիմես
Հօտին մէջէ գիհներու՝ մուրտերու:

Ամառը ճոխ կ'ոսկէզօծուի կը մզուի
Քու կըլորիկ ու մանտրտիկ դէմքիդ վրայ.
Մէն շարժման թնւի ծիածանիդ կը խըմես
Ժըպիտիդ մէջ ուրախութիւնն աշխարհի:

Կարծես երկիրն այս առաւօտ յօրինուած
Եւրս մեծանձն ու եւրս թարմ քան երէկ
Ուզէ ցոլալ անտառային աչքիդ մէջ
Որ կը դողայ մտածումներով ողջախոհ:

Ու թռչելով գալուդ կը զգայ այս իմ սիրտս
Հըճուանք ու խինդ, ու Աստուծոյ հետ կը հաշ-
տուիմ:

Բանաստեղծ հօրդ բերանը չոր կը դառնայ
Աղօթելու՝ կը համբուրէ երբոր քեզ:

ՔԵՐԿՐՈՒՂԻ

Զուգութիւն քաղցր երկնագոյնի ու շէկի
Ներդաշնակուած վարդագոյնով՝ ճերմակով,
Աւելի քան դուստր երկրաւոր տարփանքի՝
Խոնջ հրեշտակի մը կազմն ու դէմքը ունի:

Կապոյտին հետ ճարմանդուած մեծ աչքերուն
Առաւօտեան տժգունութեան մէջէն նուրբ
Կ'անցնին ցոլքերը թեւերու բախիւնով
Ուանոնց հծծիւնը կը լըսէ սիրտը լոկ:

Կը տեսնէ թերեւս հայրենիքն իր բընիկ
Որ խլուեցաւ դատակնքով աստուածեան
Լուսափողփող բոլոր գոյնով գարունի,
Ծաղկած կրակով և արծաթով ծըրարուած:

Դէմքին վրայ ստուեր մ'ունի անձկոտ ամօթի
Զինք խըւող մեր անասնական աշխարհին,
Իբրեւ շուշան գիշերային՝ երազող
Փակ թերթերով աշալուշին ցաթելուն:

ԱՆՏԱՌԱՅԻՆ ԴՇԽՈՅ

Զըւարթ Դշխոյ անտառային
Որ ծոթորին կը բուրես միշտ
Էւ կենիստայ ու համասպրամ՝
Ժնչպէս իմ օ՛րըս առաջին:

Կը թուին դեռ նոր կեղեւն հանուած
Թարմ կաղիններ իր ակռաներն,
Զհամբուրուած շրթներուն մէջ
Պատրաստ հովերը ծըծելու:

Իր ծոծրակին մօտ՝ լոյսին մէջ
Կը շողայ փունջ մ'աւելի շէկ,
Ժնչպէս գետի մը զանգուրներն
Աւելի ջինջ են ափին մօտ:

Երբ կը կանգնիս դուն քովս կը թուիս
Զըւարթ շուշան մը պարսէզի,
Թովչութիւնով մը միացուած
Զիթենիի մ'անհարթ ու թիւր:

Քայց անկեղծ դէմքըդ կը ցաթէ
Ամէն լոյսերը երկրաւոր —
Ու ես գերի կը մնամ քեզ միշտ
Զըւարթ Դշխոյ անտառային:

Ա Ր Կ Ա Դ Ի Ա

Խորքերուն մէջ գոգաւոր հովիտներուն օրհնւած
Կ'անցնին գետերն ուռնեաց՝ մանիշակաց ընդ
[մէջէն .

Ծառեր՝ տունկեր աղուորցած թռչուններով՝ թեր-
[թերով
Կու տան ստուերէ նըկարներ գառնուկներուն
[խաղերուն .

Մարգագետնի խոտերուն նոր ու չքնաղ տերեւ-
[ներն
Կը թուին կանանչ լեզուներ որ կ'ըմբոշխնեն
[արեգակն :

Առանց հօտի հովիւներ, հօտեր առանց հովիւի
Նորափըթիթ ծաղկանց վրայ կը տարածուին
[երջանիկ .

Եւ ակօսին ճիշդ մէջտեղ՝ երկու եզներ կախար-
[դուած
Մըտիկ կ'ընեն՝ ըսպիտակ անշարժ՝ նըւագն եզո-
[ղին :

Կենսառոյգ օ՛ղը փռուած բլուրներուն վրայ երկ-
[նային
Կը սփռէ լոյս մը խաղաղ հովիտներուն վրայ
[ծիծղուն :

Ո՛վ կորսըւած սրբութիւնն իմ մանկական եր-
[կընքիս ,
Զոր ապրիլի լոյսին մէջ այսօր կրկին կը գտնեմ :

Ինծի տըղայ տուր դառնալ հանգստութեան հով-
[տի մէջ
Երբոր ամէն ինչ սուրբ էր, եւ հրաշալի ու մաքուր .

Ինծի մանո՛ւկ դառնալ տուր երբոր ամէն ինչ
[իմ էր
Ինչ որ Աստուած պարգեւած էր անուշակ այս
[երկրին :

ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆ

Լեռը բարի՝ յունուար ամսուն կէսերուն՝
Ուրախացած բոլոր լուսով սառուցիկ,
Բազմանկիւնի տաշած է ջինջ քարակոյտն
Ու տունկերու իր ժապաւէնը ցրտին:

Կաթի գետին աստղերու բոյլը բոլոր,
Աքաղաղին նախկին կանչէն դեռ առաջ,
Աստղերու հոյլքն համաբոլոր աշխարհի
Անշնչացան՝ անշարժ բիւրեղ երկնքում:

Ուականակիտ ու ջինջ քողին ետեւէն
Չըքընացողը վայրկեան մ'իսկ կը տեսնէ
Աչուըներով մարմնոյ երկնի արքունիքն
Ինչպէս սրտին մէջ կ'երագէր հաւատքով:

Ու փայլակմամբ մը կը բացուի իր առջեւ
Վըհի՛ մը վրայ կամարներու կապուտակ՝
Լոյսն երջանիկ երեսներուն սուրբերուն,
Եւ բերկրալիւր նահապետաց ալեւոյթն:

Բայց յանկարծոյն քողը բոլոր կը մթնէ,
Կ'անհետանան երկնի դրախտին ածուներն —
Վարդով՝ ոսկւով կը փայլակէ ամպարիշտ
Բոտուգութիւնը գըռեհիկ՝ արեւուն:

ՄԱՐՏ

Մարտի արեւ, ճամբաներու փոշիներ
Կակիտային վրայ եւ զածած տօսախին,
Մարգերուն մէջ ծեր՝ մարգրիտներ ցանուցիր.
Ճերմակ խնծոր մը՝ կանխահաս խայծ՝ հրաւէր

Ամէն կրքի եւ ցանկութեան՝ տարածամ
Վերըսկսման: Եւ կարծես վաղ կը ձկտէ
Չատկին՝ ոստերն իր բարեմոյն ձիթենին
Չորս կը թեքէ բըլուրներուն վրայ անքոյթ:

Մեծ երկնքին մէջ հեղկացած անագէ՛
Սերունդ մ'ամբողջ թեթեւ՝ նրբին ամպերու
Վըճիտօրէն կը կտրէ դաշտն անարատ,
Բսքանչելիք մ'ըլլար կարծես նախնական:

Օդին մէջ կայ գոյն մ'ամայի յոգնութեան,
Մըխիթարուած խոնարհութեան, խոտացուած
Հաճոյքներու եւ տրտմութեան, ըլլային
Կարծես ուրիշ գարուններու մոխիրներ:

Հոգիներուն մէջ տաքութեան դեռ անվարժ
Վը դառնան գունդ գունդ յուշիկներ ու տենչեր
Քիւ մոռցըւած գորովանքները բոլոր
Ինչպէս առոյգ ոստերու վրայ տերեւներն:

ԱՐԵՒՈՒՆ

Թող մարգերուն վերայ մերկ իջնէ գարունը ծե-
[րուկ
Թափծու երկաթ ու թիթեղ երկինքներէն ժան-
[գահար:

Պայթի արեւը մարտին - եւ արեւակն ապրիլի
Խըլէ երկրէն աղտեղի ծաղիկներու շռայլութիւնն:

Դաղիկ երկնի կըրակին, գոռոզ արեւ մայիսի,
Այրէ ճամբորդ մոլորակը քաջառողջ ոսկիով,

Հականեխէ՛ օ՛ն դու հինգ ցամաքներու բոյրը
[ժանտ,
Որ ծեփ են փոփ սրտերով ու ծեփ մարած
[մտքերով:

Կը ծախէ մեռ հոգիներ նըշանաւոր զըրագէտն,
Ընդգոգած դուժ ժանտութեամբ բառերու մէջ
[մետաքսէ,

Եւ անժառանգ որդիները՝ մուրիկներ մաննայի,
Կը յանձնեն սո՛ւրը փոխան ճղճիմ աղկաղկ եղէգի:

Արեւ առանց երկիւղի, արեւ առանց ամօթոյ,
Ամէն դեղին սլաքըդ թող հարուած ըլլայ ստգը-
[տանքի:

Մագյարդարից սառուցիկ խօլութիւնները ցրուէ,
Որ կը դրդէն գիշերով հիւծած մաշած տար-
[փանքներ:

Արթնցուր մութ տեղերուն մէջ գլխիվայր աշ-
[խարհաց
Թափառական ու թմրած հրեշտակներու հոգի-
[ներն:

Կրակէ՛ սպառած ոգիները փոքրերուն արհամարհ
Նըշոյլներով հըզօր՝ իբր օրհարսակի փողեր բոց:

Միահեծան հրդեհիչ հաստատութեան սառնապաղ
Բոլոր երկիրը վառէ հրդեհումով մը զըւարթ:

Այրէ՛ քուրջերն ու գրգլեակը, խեշերանքն ու
[ծոպերն,
Գաղջը որ խոր կը ննջէ, եւ երկնչոտն որ կու լայ:

Զերդ անսահման խարոյկի մը մէջ՝ զոհի համար
[վառ:

Ջնջէ ամէն դիրտ եւ աղտ մարդկային նենգ չա-
[րութեան:

Որ զի Ադամը դարձած սրբանըւէր հրդեհէն
Կարող ըլլայ տեսնելու զԱստուած երես առ երես:

ՅՈՒԼԻՍ

Յրիտասարդ Յուլիսի շէկ երկնքում
Տաք դաշտորան կը ճոխանայ սիգապանծ։

Այլ թուի անտառ մը որ եւ է փոքրը թուփ,
Եւ դիւրաբեկ բունը կաղնի մ'հինաւուրց։

Աւելի՛ եւրս սուր կարծես կը հնչէ
Հորթին պոչիւնը եւ հաջիւնը քածին,
Կը իբրեւ լիճ մը կը փայլի փոքրիկ փոսն
Ուր քիչ մը ջուր կը մօրանայ կանաչուն։

Յրիտասարդ յուլիսի շէկ երկնքում
Սիրահարուած է բոլոր պերճ դաշտորան։

Այլ վառվրդի նաեւ իմ սիրտս արեւում
Լայնածաւալ պարզութեան մէջ ըսփոփուած։

Այլ համբուրուին մըտածումներ ու բնութիւն
Եւ կ'առնեն յանկարծ հին խօսքերը մարմին։

Այլ դառնայ խինդն որուն հոգին կը տենչայ
Եւ կու տայ եւս հըզօր կընիք մ'աշխարհի։

Խոտեր՝ լեռներ են դստրիկներ Աստուծոյ
Դարձածաւալ ջերմութենէն քոյրացած։

Նաեւ իմ սիրտըս կը վառի արեւում
Լայնածաւալ տաքութեան մէջ հաշտուած։

ՀԱՅՈՒՆԵԼԻՆ

Անձրեւային՝ սառ յունիսէ մը յետոյ
Ամենագօր յուլիսը խոտը կ'այրէ
Որ կը փթթէր ծաղկազըւարճ ու շքեղ
Աւքերուն մէջ վըտիտ՝ նիհար մարգերուն։

Կ'ապաստանի շուքը ժայռի կամ փոսի
Ընձախոտիկը կապոյտ, օ՛ղը հարսին,
Հոն վերը՝ ուր կեռասներէն պինտ յետինն
Յետին ոստին վըրայ կարմիր կը խայծի։

Հատիկը իր շէկութիւնովն հինաւուրց
Ճօճճեմ՝ վէտվէտ ու չոր մանգաղ կը խնդրէ,
Վասըն զի ծայրն իր բեկանուտ հասակին
Կը կըրէ մէն մի սըրունք հասկ մը ատոք։

Սիրով անոր կը նայի մայրը գեղջուկ
Կեցած կանգուն տերեւի կարճ շուքին մէջ.
«Ո՛րքան տանջանք մինչեւ որ գայն ջաղացական
Առնէ բերէ իրեն ալիւր գողտր ու գիրք»։

Վայրագ արփւոյն կը վերցընէ կինն աչուին,
Կը նայի ետքն որդիներուն քրտնոզող,
Եւ ամուսնոյն՝ ակօսին մէջ կըզացած,
Դաշտին վրայ մեծ խաչ մ'հանելով սեւ մատովն։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ՄԷԿ

Երբ հեղեղատ մըն է ճամբան փոսացած
Զի կը կաթեն շիթեր ամէն տերեւէ,
Ռոմանեայի լերան ետեւը սակայն
Պրագ մըըրիկն որոտալով կը փախչի:

Կը լայնցընեն հովերը խորշը կապոյտ
Հովտին վըրայ, կը մղեն մէզին նուրբ բաշերն,
Ու թռչունները տարմատարմ կը ճճուեն
Սեպտեմբերեան մեծ ու նորուած երկնքում:

Կը փայլակէ, կը կայծակէ բարձր արփին
Աշխարհի մէջտեղն իբր աստուած մ'յաղթական.
Կը փայլի մէն շիթի մէջ մէկ աղամանդ,
Պարզեւ մը ճոխ առատաձեռն արքայի:

Հոգի, մոռցի՛ր ամուլ անբեր մոլուցքներն
Փոստոսի դիւական կէս օրերուն.
Փղերն աշնան կը փայլին իբրը գոհար,
Կ'սեւնայ խաղողն որ խաղժուզին մէջ եռայ:

Արդ որ հասած են ալ օղերը հանդարտ
Զարդէ՛՛ ճիւղերն ու հայհուջներն հայհոյիչ:
Կիզիչ օղէն յետոյ արդ ժամ է ընես,
Աստուածային այգեգործ, քո՛ւ այգեկութիւն:

ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ ՄԱՀՈՒ

Քառերը խուլ բաւական են, բա՛ւ խօսքերն աւ
[ւազակ.

Ժայռին վըրայ փռչի է, ծարիր՝ ամէն դպրու
[թիւն

Ուամէն թանաք կը թողու միշտ աւելի աղտեղի
Երկրի պատերն ուր որ հեղ մը կը դաչի իր ձեւ
[ռութիւն:

Երկրպագել ու լըռել էին նախկին օրէնքներն
Այն նախնական օրերուն խորհրդաւոր բընակ
[չաց,

Դեռ տակաւին չըհասած յանգերուն նենգը վըրայ
Ապակիի տակ դնելու երկիրն աւեր ու թալան:

Զերդ ծաղիկներ ճնշւած, չոր ու ցամաք ու
[փռչուտ

Մեծ-դքսական բոյսերու ստուարաթղթոց միջեւ
[գորշ,

Տըղայական ճոխութիւնն իրերու վաղ մարեցաւ
Խլաքանչիւր բառաբքի երեսներուն մէջ իւղոտ:

Դէպ ի ձախ կողմը նոճի մը, դէպ ի աջը՝ սոխակ.
Որեւիցէ չոր, ցամաք գեղեցկութեանց հայթայթիչ
Ճաթած ձայնով մեներգներ ու խմբերգներ կը
[նուագէ

Պատճառելու համար սփոփ փըտած նեխած մու
[սայից:

Մրրիկներով կոնքերու մէջ եւ մաշած ջաղբերով
լեւեաթանօք խրժուծէ, հերոսներով ալապաստր,
Տիեզերքի դէմքին վրայ փակցըւեցաւ վիպական
Ըսպեղանի մ'հառաչով պատգամներու քրտնա-
[թոր:

Բաւ են բառերը մեղկ՝ թոյլ, բաւ են խօսքերն
[աղտեղի,
Ամէն քերթող դառնայ թող թափառայած մ'ան-
[մրուունչ-
Երբոր ամէն դպրութիւն այլ եւս շիրմի մէջ
[թաղենք,
Պիտի 'մբռնենք աշխարհի համը լըռիկ ու
[մնջիկ:

Մ Ի Ա Յ Ն

Չարին յաղթող ո՛վ ամառներ մենաւոր,
Երբոր մարմնովս հովոտ բլրան վրայ փռուած
Կ'ունկնդրէի, փըշումներուն մէջ հովին,
Դաշնակաւոր երկրին լուսթիւնը հնչուն:

Արդ ես ինքզինքս հեռու կը զգամ ամէնքէն,
Առանց կրքի՝ առանց մարդու շրփումի,
Եւ իմ քանդուած տարիներուս ակընդէտ՝
Կը հետեւիմ՝ հըլու՝ մահուան մեռելոց:

Բոլոր սէրերը վերջ գըտած վերջապէս
Ցուցակը՝ ցանկն են շարքըւած սրտերու,
Կարճ մոլուցքներ, խղճի խայթեր ջնջըւած,
Ընդվզողներ մեքենական վերացմանց:

Վերյիշութիւն կը թըլի ինձ ապագան
Գէշ նըկարուած հետքերու վրայ արիւնոռւշտ,
Զերդ վիրաւոր մ'որ կը քալէ դանդաշուն
Մըթընշաղին ըստուերներու մէջ նենգժոտ:

Աշխարհ մը մեղկ ու թուլամորթ ամպերու
Հագիւ քուած մրրիկներէ ծոյլ եւ հեղզ
Բըլուրներու գագաթին վրայ կը նաւէ
Հանգունատիպ մեռած երկրի մը գաղթող:

Խանդավաթ տենչ խոստացուած երկնքին
Ուր ի գօրու չէ արգելումն հինաւորց։
Լոկ աշալուշ մը պարգեւուած ըլլար ինձ
Որ փախչէի գերդ աղաւնին տանիքէս։

ԵՐՁԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ԱՆԿԱՐՄԱՆԵԼԻ

Խոր գիշերին մէջ օգոստեան,
Սոսկումին տակ գոհարագարդ,
Ելած դուրս իմ բնակարանէս՝
Ծունըր դըրած՝ ճանչցայ զԱստուած։

Խիճի՝ փուշի մէջ ծնրադիր,
Խաշաբարձիկ ժայռին մօտիկ,
Մութին մէջ իր աշուին տեսայ
Եւ իր ձայնիկն ինձ խօսեցաւ։

Տիեզերքին մէջ լուռումուռ
Արթուն՝ ներկայ լոկ զոյգ հոգի՝
Անբան մ'ոչինչ գետնաթաւալ
Երեսին տակ Հօր Տիրական։

Խիտ զարկերէ տրոփուն սրտով
Թողած ինքզինքս հըլու հնազանդ
Ծունկերս ջարդող ժայռին վըրայ
Ճանչցայ հուսկ իմ ոչընչութիւնս։

Կը զգայի մէջըս փըլուզումն
Հըպարտութեանս, ու ջինջ վըհում
Տեսայ - կամ ինձ թուեցաւ - զոյգ ձեռք
Քակուեցան սեւ կոճղէն խաչիս։

Կ Ա Պ Ո Յ Տ

Կապոյտ երկինքն ամպերու մէջ ըսպիտակ,
Կապուտակ ծուխն անտառներու վրայ տամուկ,
Կապուտակ փոսը խիճերու մէջ ճերմակ,
Կապոյտ աչքերը դժգունած դէմքիւ վրայ:

Բայց թէ երբեք ջրին մէջ պատկերըս դիտեմ,
Պատկերը հէգ ու վայրենի իմ դէմքիս,
Երագընթաց գունտը պղտոր կը դառնայ,
Հայելացնէր կարծես օդի մը մէջ թուի:

Խաւարչուտ դէմքը փորկիսի մ'հինաւորց:
Ողոքելի տէր ամէնուն համար, Սէր,
Է՛ր զիս սահուն առաւօտուն կը գտնես
Ժանտ՝ ոխերիմ ականակիտ քօղին վրայ:

Ծերուկ հոգին զոր կարծեցի բժշկելի
Կը դառնայ դեռ, անթաղելի ուրուական,
Ինչպէս սեւ իժը քարերու կոյտերէն
Անձրեւներէն վերջ կ'ելլէ եղի արեւուն:

Ա Լ Է Շ Փ Ո Ւ Մ

Ումպեր օդի որ կը հոսի
Գետերու լայն կամրջաց վրայ
Առողջաւէտ երեկոյին
Անկիւնատուած գաղջ ծուխերէ:

Մաշ կանանչով մ'երկնքին վրայ
Ոսկին մըտած արեգական
Կը յօրինէ նուրբ նարօտներ
Զուարթանըկար թաւիչներու:

Յետոյ տըկար այրըւածքէն
Կը մնայ հազիւ քօղ մը մոխիր,
Հէջ աշխարհի եզրին վըրայ
Կը ժպտի ջինջ՝ նոր Արուսեակ:

Տըխուր ժամերը կը դառնան,
Զոր բարի օրը կը վանէ
Առաւօտեան զգուանքներով
Ըստուերներէն իմ երեսիս:

Ժամեր չքնաղ մաղձոտութեան
Վերելքներու խրամին վըրայ.
Ժամեր պառաւ ու կապուտցած
Գրի առնըւած քերթութեան մէջ:

Ժամեր ճերմակ հարաւներու
Ծովուն լորձնուտ մոլուցքին վրայ,
Թուքեր դժնիկ կաթիլներու
Յնցուած շուքին տակ սղոցիւ:

Ժամեր անշարժ՝ խուլ՝ յոգնաբեկ,
Եւ կուշտ ամէն կատակերգէ —
Ժամեր մարած, զերդ ձանձրութիւնն
Անվերջ՝ հիւանդ գիշերներու:

202

Օդին մէջ մէն մշիկ դրօշի մ'հանգունակ՝
Տնկուած բլրան մը գազաթին վրայ ուղղորդ
Կը ճաղպատիմ ոսկիին մէջ նայուածքիդ
Հոս ուր որ ֆու անուշութիւնդ ուզեց զիս:

Ու ես գիշերը ջահ մըն եմ որ կ'այրիմ
Ձինջ լըռութեան վըրայ խոտին ու բունծին.
Ու օրն երբոր կը ծագի գորշ ու դանդաղ՝
Արցունքով թուրմ եմ հիւանդի մը նըման:

Թանձր ու խիտ ծուխն այրըւած սէգ խրոխ-
տութեանց,
Մեղքին աղօտ գոյնն՝ եւս անարգ քան շիկնումն,
Օրերը մեղկ ըզգայութեանց ճամբուն վրայ,
Յայգերը խոնջ՝ բեկ մարմնական քրտինքէ,

Ձարթումներու ծանրոցն ու բեռն անսահման
Փըտած խղճի խայթերուն գէշ սէրերու
Քեզ կը ձօնեմ, Յիսուս, իբրեւ միակ խունկն
Որ կը ծաղկի չոր ու ճուղած դաշտիս մէջ:

ՀՈՎԸ ՄԱՋԵՐՈՒՄ ՍԵՋ

Բոլոր հովերն երկնքի մագերուս վրայ գրոհ
[տըւած
Քակեցին բարկ մանկութեան խոպոպիքները
[խարտեաշ.
Ջեղուններու փոշիներ, դղեակներու ծուխն ու
[մուր
Տըւին գլխուս երեւոյթ մը քասքնելի և մախիզ:

Կը տեսնեմ զիս հայելոյն մէջ՝ քրէիքուր կա-
[մակոր՝
Գըրեթէ թոռն աղջկորդի մեղուսային հինաւորց,
Ու կ'ըմբռնեն մ'հիացումըս դեռ եւս սղջ ըլլա-
[լուս
Ատեն մ'որ ինձ կը թըւի ամբաստանող ու դա-
[րան:

Խոպոպիքներն եթէ կախ՝ դարձան եղան ցը-
[ցունքներ
Ականջներուս 'ւաչքերուս վրայ եւ ստեներ վայ-
[րենի,
Կը թոյլատրեմ որ հիւսսին՝ անցքին՝ զանոնք
[կնճըռէ
Ֆաւերժական ուղերէ իր հետ բերած հոգիով:

Հրաշէկ լերան գագաթին վըրայ կանգուն՝ կը
[սպասեմ
Ու կու տամ ձայն հովերուն երիտասարդ հա-
[սակիս,
Հեռու հօտէն բառաչուն որ կը շըչէ կը շահի՝
Ստուծոյն հետ մարտերու կը վայելեմ հոս
[վերն ես:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

Երբ փերուն վըրայ հսկայ մ'հայրենի
կը շնչէ շէկ տաքը շեման վրայ ձմրան,
Եւ կեղեւին վրայ բեկ՝ սառած դըժոխքին
կը փայլի ժպիտն Անմահին բիւր ծաղկանց մէջ՝

Մանկութենէն վերջ սիրտը գրէ՝ թէ մեռած՝
Ուր տխրութեան եւ հեշտութեան համն առաւ,
Ու վայելեց ամէն բերկրանք լիաբուռն
Առանց ըստուեր թողլու գոհիկ չարութեան,

Արթուն՝ հնչոն առտուն ուժգին կը թնդէ
Երկնքին տակ համակ արծաթ՝ լաղամանդ
Գորշ ու կարմիր քաղաքին վրայ գոռացող
Յարուցեալին տօնին համար յաղթական:

Խոնարհ ձօնով չըխոստացա՞ր Աստուծոյ
Հէզ կեանքդ առանց յետըս կոչման՝ անպայման -
Չարչարանքի արցունք մ'հագագդ չըխըփեց
Յարութենէն զըւարթացած կէսօրին:

Աւասիկ խաչը մերկ, շիրիմը՝ թափուր,
Շեման վըրայ այրին՝ բացուած առ յաւէտ
Հրեշտակներէ պայծառ այգին մէջ աղօտ,
Գիր սիրտըդ նոր, մակարդ սիրոյ ընծայուած:

Գրաւ փրկանքի յոգնատըխուր անցեալիդ
Առ Տէրդ յաւէժ որ քեզ գընեց շահեցաւ
Վըճարելով քեզ քրտնախառն իր արիւնն.
Քրիստոս կոչուած Յիսուսը՝ Տէրդ կենդանի:

ԱՂՕԹՔ ԱՌ ՏԱՆԴԷ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԵՅՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ

(1921)

Ա.

Աղիկամի և անկեղծիկ կու գամ քեզ
Վասըն զի ինձ քաղաքացի եղար դուն
Սուրբ Պետրոսի Դրան Ալակիերի Տանդէ,

Եւ փլորենտեան բարբառը մեր խաղտախուղտ
Զոր դըժոխքի կրակով կրկին ձուլեցիր,
Որ զի հնչէ երկինքը եւս աստուածեան,

Չայն նախ ուսայ ես մայրենի շրթունքէն,
Դեռ եւրս զայն չիւրացուցած հըզօրեղ
Քու տետրակիդ քերթութենէն վեհապանծ:

Ու ես ծընայ ոչ հեռու քու մարդերէդ
Ուաւազանին մէջ չքնաղ Սուրբ Յովհաննու
Ֆղայ քեզի պէս ազգական Քրիստոսի:

Արդ որ ճիշդ վեց հարիւր տարի մեռաւ գնաց
Այն օրէն ուր տենդը առաւ տարաւ քեզ
Ուրիշ երկիր ուր լաւագոյն զգեստ հագնիս,

Որդերու գունդը որ մարմինըդ ջնջեց,
Շիրմէն փախած կը սաւառնի չորս բոլորդ,
Բերած ուրիշ անասուններ ալ իր հետ,

Իտալիոյ լըճակներէն ըստորին:
Ու քու հատորդ կ'ընեն իրենց նոր ճարակ
Գոչելով. « Ան դաստիարակ եղաւ մեզ,

Եւ իր քողին ամէն կնիքները բացաւ
Մեզ հոլանի. ալ ամէն ոք կը սընի
Ու կը լեցուի ուղղեւծուծովն իր գործին »:

Ու չ'անցնիր օր որ անմիտ ճանճ մը մախիզ՝
Զի թաթաւուչ է հմտութեան թըրիքով՝
Չըզայ թեւերը քունքիդ վրայ մաքրելու,

Եւ խըզելէ յետոյ մագերդդ բոլոր,
Քաքոտ փողով եւ իր քըշան լոյծ փորով,
Շերամբողի՝ միջատի հետ կը վիճէ:

Եւ ան որ ծնաւ սնուցանելու համար սոխ,
Կը հոտուրտայ Մեծ Երզնի մէջ, կ'որոնէ
Յարդի շիւղեր, մագմըզուքներ տերեւի:

Ուրիշ մ'յետոյքն աթոռին վրան գետեղած
Հոն ուր քանդումն է ամէն մեծ գործերու,
Կը խածնէ կարծր առեղծուածները լինտով:

Ամէն կաճառ հին հողաթափը դրկեց,
Ղրկեց ամէն արկաղիա իր հովիւն,
Որ զի « ցեղին հանճարին » վրայ բաջաղեն:

Պառնասոսէն թռչուն մը նոր կ'իջնէ վար
Գինով ցփով եւ Պուլեայի գինիով
Մուսաներուն հետ իր խաղերն ընելու,

Եւ զըռացող կամ բառաչող բերանով
Մաղիկներով ոճի մը սուտ ու նանիւր
Որձկըտալով կը պապալէ շիրմիդ վրայ:

Բ.

Եւ արդ որ սին աղմուկն ինկած դեղնած է
Խոնարհաբար քենէ ներում կը խնդրեմ
Խալական ժողովուրդին անունով:

Ներէ անոնց յաւակնութեանը յոխորտ,
Անտանելի դըժոխմբեր ցոլացում,
Որ մարդկային անունին վրայ կը ճնշէ:

Լաւ կը տեսնես մեր ազգը դուն՝ որ դարձած
Վայրագացած ինչպէս էր քու դարուդ մէջ՝
Խառնուրդ մըն է թըթու ծուխի և արեան:

Եւ նոյնն որ քեզ կը կոչէ մեծ խօշիւնով
Իբըր վարպետ, յետոյ յիմար ու դժնէ
Այլ ծաղրէ թագն ու կը թքնէ խաչին վրայ:

Եւ ոճդ որ սէզ ու մացառուտ՝ կը ճապոէ
Պիղծ՝ աղտեղի ճահուկը չար ծնունդներուն
Այլ թըւի խիստ տըտիպ իր քաղցըր շուրթին:

Զի գառը զուր կ'առնէ վըրան գայլենին.
Բայց իրեն մէջն մի երակ գետ կը թըւի
Եւ ամէն քար զարհուրելի գահավէժ:

Արդ դուն իցիւ օթարանէդ քու զըւարթ
Ուր կը շողաս Պէտարիկով միասին,
Արժանաւոր անդամ յաւերժ ընթրիքին,

Դարձընէիր դէմքըդ գրոհին վրայ չըւառ
Որ կ'առանցէ այսօր հոռմեան ծովուն մէջ
Հին դշխոյի մ'անվայելուչ նազանքով

Եւ է արծիւը կտցարի հետ փոխած
Եւ խաչն ըրած կուսակցութեան նըշանակ,
Այնպէս որ ինք զինք կը զգուէ կը խըւէ:

Այս ճեղքըւած ժողովուրդին վրայ զըթա,
Խաղաղութիւն մաղթէ մեզի այն Հօրմէն
Որ զըթութեան չըդրաւ սահման հաստատուն.

Բըզիկ բըզիկ ձրձուած այս մօ'րը ներէ,
Ներէ անոր որ աւագակ ձեռքերով
Գըրեց վըճիռն՝ որ աւագակ ըրաւ քեզ:

Ներէ մեզ մեր անշնորհութիւնը երկայն.
Ներէ սնամէջ սիգութեան քու որդերուդ,
Ներէ հուսկ այս Փլորենտիա քաղաքիդ

Որ կը դընէ քեզ ծունր այս վեց հարիւր ամ:

ԳՈՂՈՄՊՈՍԻ ՀԻՄՆՔԸ

Խիտ մըթուծիւն մը կը սքողէ ամէն աստղ
Ու կարծես ջուրը լեռներու կը փոխուի:
Քաջայանդուզըն քաշտիին թագաւորն
Ծածկոյթին տակը տենդազին կ'երազէ:

Նաւագներու ճիւղերն՝ ողբերն յուսահատ
Զանիկա իր խշտիէն վար կը շոպեն:
Կ'ելլէ նաւուն վըրայ. տիւփոնն ահաւոր
Կ'աշտարակէ երեսն ի վեր իր նաւին:

Սնհուն թաթառ մը կը զօղէ օդ եւ ծով
Եւ փրկութեան չի շողար ոչ մէկ նըշոյլ.
Բայց փրանկիսկեան կապան իսկոյն կը հագնի
Ու կը կապէ տժգոյն տըմոյն Ծովակալն:

Կը կախէ մեծ սուրն աստիճանն չըւանէն
Եւ կը քաշէ՝ զարմանքներու մէջ լուռ վեր
Դէպ ի կայմին կատարն ու հոն կը պարզէ
Կաստիլիոյ արքայական զինանշանն:

Կը վառէ Ետքը կանթեղներն օրհնւած
Նաւուն ցուկին վըրայ — զերդ ծեր անդունդին
Երգմնեցուցիչ — եւ կը հանէ արկղէն դուրս
Գիրքը սիրոյ աշակերտին՝ Յովհաննու:

Եւ փրփրադէզ մըրըրկումին վրայ կարդաց
Որոտագոչ ձայնով. «Կար Բանն ըսկիզբէն
Եւ ըսկիզբէն Բանն Աստուծոյ մօտիկն էր
Եւ ամէն ինչ որ եղաւ՝ Բանն ինք ըրաւ:

Ու Բանը ինք լոյս էր, ու Բանը կեանք էր
Եւ մեր երկրին վըրայ մարմին ըզգեցաւ...»
Այս պատգամին ի լուր անդունդն անսահման
Կարծես պարտուած ամոքեց իր մոլուցքներն:

Քրիստոսակիրը երբ անգամ մ'աւարտեց
Այս նախաբանը մեծաձայն բարբառով,
Բարձրացուց սուրն ալիքներուն վրայ 'մեհի,
Ու նըշանով խաչին երիցըս կնքեց:

Յանկարծակի աշտարակող սիւնը սեւ
Եռապատիկ փայլակումէն փշրեցաւ,
Եւ աղօթքի մըրըրկոտ հովէն մղուելով
Մեծ ամպը գնաց դէպ արեւմուտք ծըռեցաւ:

ԱՌ ՄԻՔԵԼԱՆՃԵԼՈՅ

Քիչ մ'օգնէ ինձ, եթէ երբեք խորթանամ,
Ո՛վ Սեւտինեանըդ իմ Միքէլանճելոյ,
Որ մըտերմիկ կը խօսէիր ժայռիդ հետ,
Քրտնած ու կուզ, ձեռքովդդ մուրճը բռնած:

Զարկ, բայց ուժգին, վասըն զի ներսը ժայռին
Կայ ցաւագին գերի մը շուրջ պաշարուած,
Էւ հազար ամ է կը սպասէ այն բանտում
Որպէսզի քու ձեռուըներովդ ազատի:

Կոփէ՛, կոփէ՛, զի վէմն է լաւ երակէ,
Որ կը ցատքէ ու կայծակներ կ'արձակէ:
Տո՛ւր աւելի ուժգին. մինչև շաբաթ օր
Գործն յանգ հանած՝ կրնաս դղեակըդ փախչիլ:

Ինչո՞ւ կապրէսը տեսնելու չես ի գար
Փրանկիսկոսի կարծըր ժայռին մօտիկն հոն:
Կը տեսնէիր չքնաղ ստուերներ այս ամսում
Շագանակին տակ խոց ու թարմ փեկոնին:

Հազիւ հասած գագաթը հոն դղեակիդ,
Խուժդուժներէն հեռու, հեռու աղմուկնէն,
Անհարթ յանգով պիտի պարպենք սրտերնիս
Ըստ հինաւուրց սովորութեան հովուական:

Նշանըր չըգայ թող քեզ ուզել ընկերելս,
Կենդանի ստուեր մը մուրացիկ՝ ցաւագին.
Մարմարներուն դէմ դուն եղար յաղթական,
Յաղթահարուած եմ ես մինչդեռ խօսքերէն:

Եւ կ'առնէ զիս անյուսութիւնն օրէ օր
Կարենալ նիւթն ինձ հընազանդ ընելու,
Եւ շատ անգամ փնտռեցի քու ճանապարհդ
Որ առնութիւն 'ւազնըութիւն ըստանամ:

Մի թողուր զիս շրփոթութեան մէջ հոս վարն,
Ունեցիր գութ վըրաս որ հոս միայն եմ,
Տես որքան ես կը տռչկըւիմ կը տանջուիմ,
Նայէ՛ երեսըս, ես քու մէկ զաւակդ եմ:

ԱՂՈՐՔ ԼԵՈՒՍՐՏԻԻ ՀԱՄԱՐ

Լեռներուն վրայ հովանաւոր ամպերէ
Որ կը վարգէն սըրընթաց՝
Շունչէն ժպտուն մայիսի՝
Հատերուն վրան ըսպիտակ,
Արօտներուն վրայ, արեւուն մէջ բուրեան,
Ապեննինեանց վայրենի,
Եւ գագաթին վրայ սեպացեալ գագաթանց
Զըւարթացած միայն կապոյտ ակքանով,
Երկնքին, ո՞վ Լէոբարտի, գոչեցի
Յաւագին քաղցըր տողերդ:

Ու տխրութիւնը երբոր
Սիրատարփիկ սրտին՝ սիրով չըսիրուած
Եւ ոչ մէկէն, այլ խոցոտուած ամէնքէն,
Կը բացուէր բուն յորդահեղեղ քնքշութեամբ —
Գիշերային գերդ ծաղիկ
Յանկարծափթիթ՝ որ կը բացուի թովչութեամբ
Փուշին՝ ոստին ընդմէջէն —
Այն ատեն իմ՝ աչքերէս
Կ'իջնէր արցունքը բոցակէզ դէմքիս վրայ:

Եւ ցնծութեանը առջեւ
Վերըսկըսած գարունին
Կ'անիծէի թաքթաքուր՝ ժանտ զօրութիւնն
Որ է իշխան հասարակաց վըտանգին.
Կը տեսնէի ամէն հաճոյք կը փոխուէր
Զանձրոյթի. խուլ ու պոռոտ
Աշխարհի մէջ որ տղղու պէս կը ցնծայ,
Լաւագոյն բախտ թուեցաւ ինձ
Պիշ կաթոգին մահուան մէջ
Դիտել անվերջ ազատութիւնն ոչընչին:

Սիրտը վեհանձըն եւ մեծ
Որ կը տրոփէր քու խոշտանգուած ու տանջուած
Խեղճ միտիդ մէջ յոգնաբեկ.
Այն սիրտը վեհ որ փափագով մ'անյագուրդ
Յիշատակաց արժանի պերճ գործերու,
Կը զօրացնէ տակաւին
Մերը՝ թէեւ քուկինէդ ա՛յնքան տարբեր,
Որ եւ անհունը փնտռեց,
Միթէ կրնա՞ր լեցուիլ ան
Տիեզերքին տնանկութենէն չըքաւոր:

Բայց բարձունքին մէջ երկնի,
Գերիվերոյ պղտոր տղմուտ գորտնոցէն
Որ կը խճողէ եւ կը թիւնէ այս աշխարհն,
Տնկարանին վըրայ բարձր
Ուր պլպլուն ու անկոթուն ծաղիկներ
Կը շողշողան չէկ կրակով.
Գերիվերոյ մարդուս խելքէն ու մտքէն
Կը տրոփէ սիրտ մ'հայրական,

Անդունդ սիրոյ յաւերժիկ,
Ուր աշխարհն քաղցր է նաւբեկիլ, Աստուած իմ:

Ով կառափին վրայ կըրեց
Չարչարանքներ աշնպէս որ քու արցունքներդ
Բաղդատութեամբ ոչինչ են,
Ուարարածոց հետ ուրիշ
Գընեց ըզքեզ արիւնագանգ թոշակով,
Դուն՝ տղայական հասակիդ՝
Չայն նետեցիր զերդ տըխուր ոստ մոխրացած
Առասպելի — ու այս կեանքին մէջ քեզի
Պակսեց ամէն բան զի Քրիստոս կը պակսէր:

Արդ որ իրեն պարզուեցաւ
Համարտութիւնն իր իսկութեամբը համբուն,
Թող դըժընդակ կայքին մէջ
Ողորմութիւնըդ քու, Տէր,
Լուսաւորէ անոր հոգեակն ամայի:
Հասնի՛ հուսկ օրն՝ ուր պարտուած
Արդարութիւնն՝ արքայութեան արքային
Գըլթութենէն, ըսպաննըւած իր հոգին
Վերածընի անճառելի ցնծութեան:

Բ Ե Թ Ո Վ Է Ն

Ինչպէս վերելք մ'երգելով դէպ հիացում մ'աւ
[դեկէզ,
Որ կը յուզէ ահաբեկ կ'ընէ ամէն սիրող սիրտ-
Ինչպէս վերելք մ'հեծելով 'նդ առաջ սիրոյ
[տազնապի
Որ ամէն ինչ կը փոխէ կ'այլակերպէ վեհուն
[թեամբ.
Ինչպէս վերելք մը լալով դէպ ի բարձունք մը
[փթթուն
Ուր որ ամէն յուսահատ հեշտութիւններ կը
[հանգչին.
Ինչպէս թռչիլ մը գոչմամբ դէպ ի երկինք մը
[տանջող,
Թռիչքով ցնծուն ու բախուն եւ ըզգլխիչ բեր-
[կրութեամբ,

Կը պայթի քու երգըդ սրտիդ արիւնէն
Ով ծարաւի սիրոյ դու խոլ հըրեշտակ:

Հողմատատան ծովերու վրայ կաճառներ աստ-
[դերու,
Հոյլք աստղերու ծաղկափթիթ նըշուլագեղ՝ պսա-
[կազարդ,
Անապատներն կը պճնեն տպագիտնով՝ արծաթով

Երբոր Յուշիկն հոսելով անդորրութեամբ ա-
[ղօթքի.

Քաղցրութիւնով կ'ողողէ հաստատութիւնը ճեր-
[մակ,

Երազ պարկեշտ գիշերի որ աղջն ի լոյս կը փոխէ:
Եւ իբր ըստոյգ փրկութեան ալէլուիան ճշմարիտ,
Իբր ովսաննա համօրէն յուսապատար մարդ-
[կութեան

Կը պայթի քու երգըդ սրտիդ արիւնէն
Ո՛վ ծարաւի սիրոյ դու խո՛ւհ հըրեշտակ:

Երանելեաց օրհնութիւնք եւ նըւագներ բար-
[ձրաթիւ
Հոգիներու՝ թօթափած աղցերն՝ իղձերն երկրաւոր,
Գողարիկ՝ քնքուշ մրմունջներ մանուկներու՝ սուր-
[բերու,

Յիշատակներ ողջախոհ անմեղունակ սէրերու,
Կը յօրինեն միակ երգ մ'յաղթողական ձայներու
Սաղմոս մը գէր մարդկային խոստումներու,
[փառքերու:

Եւ դիթիրամբ մը կարծես ցնծուն՝ հրճուուն
[վըկայից,

Կարծես խմբերգ մ'անսահման գերերջանիկ յաղ-
[թութեանց,

Կը պայթի քու երգըդ սրտիդ արիւնէն
Ո՛վ դու սիրոյ ծարաւի խո՛ւհ հըրեշտակ:

ԳՈՒՔՔԻՆՅԻ ԳԱՅԼԸ

Այն օրն ուր զիս ահափետքի՝ կասկածի
Հարուածներով կը խոցոտէ թշնամին
— Եւ իրեն իր ծուլութիւն քոյրը կ'օգնէ —
Գուբբիոյի գայլուն հետ ես կը սփոփուիմ:

Նապաստակի սրտիկ չըտուաւ քեզ Աստուած,
Այլ ժանիքներ երկայն սուրի ծայրերով,
Կարող քնէած հօտը յօշ յօշ ձրձելու,
Աղջամուղջին մէջ գեղջկական գիշերին:

Ու երբոր դուն քաղցին խայթոցը կը զգաս,
Չի գոհացներ քեզ՝ ինչպէս չունը՝ ոսկորն
Նետուած գետին չոր ու ցամաք. քու փորիկդ
Կ'ուզէ լեցուիլ չքնաղ կարմիր արիւնով:

Աստուած այսպէս ուզեց քեզ: Ո՛չ իսկ զոհի
Մարդն որ գառները կը մորթէ կը ջարդէ՝
Սպանդն ընտրելով քան թէ պըտուղը՝ կրնայ
Գատապարտել օրինագիրքը գայլոց:

Քեզի յաղթեց առանց սուրի փոքրիկ մարդն,
Աղքատութեան մեծահարուստ ամուսինն,
Եւ հարկ է արդ որ դուն ամէն օր երթաս
Ողորմութիւն խնդրելու՝ միտ եւ արիւն:

Ինչպէս պիտի գայլու լեզուովդ ոռնայիր
Եթէ այժու եւ կամ խոյի փոխարէն
Տային քեզի փրանկիսկոսի մզլած հացն
Եւ կամ մախիզ եւ քասթնելի արգանակ:

Ես ալ՝ մըթին անօթութեան ժամանակ
Ետրուրական անտառին մէջ գայլ եղայ.
Եւ աւագակ՝ գող գազանի մը նըման
Քան թեփէ հաց՝ կը ծամէի երէններ:

Բայց Գառը իր ողորմութեամբն անսահման
Ուզեց եւ իմ՝ խեռ վիժուք՝ քաղցն անցընել
Իր իսկ սրտին ջինջ՝ կենդանի արիւնով.
Եւ ես իրմով՝ որ ինձ համար ալ մեռաւ,

Իրմով որ սիրտըս քաղցրութեամբ խորտակեց
Փշրեց կուրծքիս մէջ, կ'ուզեմ զիս սնուցանել
Միշտ — Բայց անհամ ապուրին վրայ կը թքնեմ՝
Զոր իր անուամբ պիտի՝ ուզեն ինձ հրամցընել:

Եթէ Ան զիս նըման ըրաւ գազանին
Որ կը մոլորէ կը խածնէ սուտ դից ընդդէմ,
Չեմ ուզեր ես փոխել երկաթը մոմի
Որ վատերուն, փարիսեցւոց հաճոյ 'լլամ:

Ու եթէ հօտը ֆրիստոսի քնաթաթախ
Կը տատամսի կարծր ու դժնէ ճամբուն մէջ,
Հարկ է երբեմն ըլլայ գործիք Աստուծոյ
Գայլու մը սուր ափուային պինդ զօրութիւնն:

ԲԱՆՏԱՐԳԵԼՆԵՐ

Բանտարգելներ ենք մենք ամէնքս աշխարհում
Որ ծածկըած է քարերով, բոյսերով.
Լեռներու շեպ կողերուն տակ, խորքին մէջ
Ակօսներու՝ գծուած ջրերու քաշուէլէն:

Խըրամատուած ճամբաներուն մէջ, փրտած
Որմերուն մէջ սենեակներու, տուններու:
Ոչ իսկ արեւը մեզ կրնայ ազատել,
Եւ ոչ գունտերն երկինքներուն յարածօճ:

Դատապարտուած զնդաններու դըժպլհի,
Առանց դէտի՝ փականքներու կեղծիքի.
Պարտաւորները միասին ջինջերուն
Հաւասարած նոյն եւ նըման նօթութեան:

Գէպ ի միջոցը կը խուզեն փակուածներն
Իբրեւ տըղաք որ կը վախնան գիշերէն.
Կ'ամոքէ ցայգն հաւատարիմ տանջանքնին
Վարագոյրին տակ իր անծայր՝ սեւաթոյր:

Ինչ մատնութեան համար, վրէժի, գողութեան,
Ինչպիսի՞ մեզ անծանօթ ժանտ ոճիրի,
Մեզ կը բռնէ յաւերժ վըճիռն աստուածեան
Խիտ ու խուռն այս թողիք երկրին վրայ վաղանց:

Թերեւրս քու ըմբոստութիւնդ առաջին,
Կաւէ՛ մարդ, կամ ըսպանութիւնդ կարմիր
Կառափին վրայ: Ապաշխարա՞նք մ'է արդեօք
Մեր չըդադրող եղբայրասպան կռիւներուն:

Բայց բոլորչի բանտը որ մեզ կը տանի
Աստեղատանց մէջէն դէպի մերկ բարձունքն,
Դռնակ մը իր բանտարկելոց կ'ընծայէ
Ազատութեան որ չի խաբեր եւ ոչ ոք:

Յայնկոյսն երկրի շիրիմներուն համօրէն
Մեզ կը սպասէ ներողութեամբ՝ ժըպիտով
Հայրը որ հուսկ փախչողներուն կը բանայ
Արքայութեան ազատութիւնը չքնաղ:

ԱՍՏԵՂԱՁԱՐԴ ԿԱՄԱՐԸ

Գիշերն ահա վերջապէս:
Սին փառքերէն յետոյ իր բոց հուրքերուն
Շիջաւ արփին մոխիրներու մէջ բուստի,
Եւ ալ ուրիշ բան չէ՛ այլ ստուեր վարդագոյն
Արեւմտեան պայծառութեան վըրայ ջինջ:
Բայց երկինքն ո՞րքան մթնէ
Նոյնքան ճերմակ սոսկումներով կը ծաղկի
Ամէնուրեք աստղերու բոյլ մը՝ կարգ կարգ
Ողկոյզ ողկոյզ՝ պսակ պսակ:
Այն ամայի կայծակումին մէջ ի՛նչքան
Պլպըլումներ, քթթումներ:
Ակնթարթի մէջ կը վառին կը մարին,
Կարծես թէ սիւք մ'աստղային
Փռչէր վերի սեւ կապոյտին մէջ անհուն:
Աստղակաճառը կը խօսի մեզի հետ
Տարիներէ հետէ բիւր
Տպագեոններով եռանկիւն՝
Շափիւղներով բազմագիծ,
Առանձնական հօտերով
Ականակուռ պայերու:
Շատ դարերէ հետէ մեռած աստղերն ալ
Ճերմակ ժըպիտն իրենց մեզի կը ղրկեն
Լուսացնող ձեւերով,
Եւ խորշերուն մէջ ամենէն ամայի

Միգամածից լուսապայծառ մէգերէն,
 Արեւներու արգանդներ,
 Կը խոստանան ծընունդներ
 Զորըս տեսնել չըկարենանք պիտի մենք:
 Հոսանք մ'աղօտ կը կտրէ
 Կ'անցնի ցայգին 'դարձակութիւնն անըսպառ
 Ու մերթ ընդ մերթ կը լայննայ
 Կարծես ուզէր յորդել ծածկել ամէն ինչ:
 Արեւ մըն է այս գետին մէն մի կաթիլն
 Եւ ունի այն հոսանքը բիւր եւ բիւր շիթ,
 Հազար հազար արեւներ:
 Աղօտագոյնը ողողիչ հեղեղին
 Որ կը պատէ տիեզերքն
 Արեւն է մեր, ցրուած կրակի խեղճ կաթիլ,
 Շրթախումբովն իր ստորադաս սառերուն,
 Սնկերշին բիւր բիւր խորշերէն մէկուն մէջ:
 Երկիր կոչուած մարած կաւի խեղճ մասնիկն
 Ուրիշ բան չէ՝ թէ ոչ հատիկ մ'աստղային
 Վըհի մը մէջ անափունք:
 Մի քընանաք: Աստղերն որ քու նինջերուդ
 Կը նըկարեն կամարն արաբ զարդերով՝
 Որ կը պլպլան դողդոջուն,
 Խօսք մը կ'ըսեն՝ աւելի եւրս արդար
 Քան ընդունայն ոչնչութեան վարպետներն:
 Հըպարտութեան փութովը մի ուռնար,
 Մի՛ դու Աստուած մը քեզ կարծեր տիրական,
 Մի՛ թագաւոր աշխարհի,
 Այլ վերցուր աչքըդ երկինք
 Ու մեծ պայծառ գիշերէն
 Խոնարհութիւն սորվէ դուն:

ԱՂԱԶԱՆՔՆԵՐ ԱՌ ՏԵՐ

Պիտ' ուզէի զգալ, Տէր, ինքզինքըս տըգէտ
 Հիւզակի մէջ մեծցած հովուի մը նըման.
 Ու տիպարով ողորմութիւն խնդրողի
 Փնտռել վըճիտ ջուր 'լաւելցուք Մաննայի:

Պիտ' ուզէի, Տէր, ըլլալ պարզ ինչպէս էջն
 Որ հանդարտիկ ծաղիկն ու խոտը կ'ուտէ.
 Եւ ուտելուս վրան բեռն առնել զըթութեան
 Որ կը ջնջէ անհետ խայթերը խղճի:

Պիտ' ուզէի, Տէր, թողուլ սէզ դժնութիւնն
 Որ իմ հոգիս կ'ապականէ, ու դառնալ
 Ըլլալ ինչպէս խոտին ծըղիկը վըտիտ
 Զոր Քու դաշտիդ մէջ կը կոխէ ամէն ոք:

Պիտ' ուզէի, Տէր, նաեւ ձօնն արցունքի —
 Արցունք սիրոյ, արցունք արդար ամօթոյ —
 Որ հուսկ յանկարծ պայթուցանէր փեռեկէր
 Հոգին պղտոր որ կոյանոց կը հոտի:

Պիտ' ուզէի, Տէր, որ այս իմ կերպարանքս,
 Ամբարտաւան տըգեղութեամբ գոռոզ միշտ,
 Փայլեցընէր յաւէտ ժըպիտ մը վըճիտ
 Քու գորովիդ՝ սրուն ես չեմ արժանի:

Պիտ' ուզէի, Տէր, որ ինչպէս ըրիր այն
Փախըստէին՝ որ խոզարած էր դարձած,
Շընորհէիր ինծի անթափ ըզգեստներ
Եւ ապաւէն մ'հայրենական տունին մէջ:

Պիտ' ուզէի, Տէր, որ Քու սէրը գըթած
Մեծ բոցերով այրէր սիրտս, այնպէս որ ան
Հալածելով ցաւը գտնէր փոխարէն
Անհերքելի իր հեշտութիւնն ու հաճոյքն:

ԱՂՕԹՔ ԱՌ ԿՈՅՄՆ

Կոյս, որ եղար մեզ համար միշտ բարեխօս
Առ Այն որ քու կաթէդ ու քու արիւնէդ
Ուզեց շինել իրեն զգեստներ մարմնեղէն,

Արդ որ ազգերը գինովցած խենթեցած
Սեւ գինիով որ կը հոսի վէրքերէն,
Հօտեր եղած են առանց մէկ օրէնքի,

Եւ այծամարդ դարձած հնոտի կուռքերէ
Կը կոխոտեն Աւետարանն առաթուր,
Ու Քու Որդւոյդ դէմ մարտի դաշտ են ելած,

Կարմիր լըծին վըրայ դարձուր աշուրներդ
Եւ յանուն քաղցր անդամներուն կապուտցած՝
Զորըս պագիր գիշերային արցունքով,

Քու արգանդէդ ելած այն սուրբ՝ կատարեալ
Անդամներուն, որոնք խաչին փայտին վրայ
Հաստահեղոյս բեւեռապինդ զամուեցան.

Յանուն արեան Անոր՝ յաւերժ գրաւական
Յաւերժ սիրոյ, եւ յանուն այն ապտակին
Բերանին վրայ որ կ'աւետէր երկնքի

Արքայութիւնն, ընդունէ՛ Դու յուսահատ
Աղօթքն որ պի՛նտ պանդոյրը Գո՛ւ սարուկներուդ
Յոգնատըխուր երկրէն Քեզի կ'ուղերձէ՛:

Վերապրողաց վըրայ, ո՛հ, թող չըճնչէ՛
Վատախտարակ գազանութիւնն ազգերուն.
Թող աղօթքովդ Յիսուս քերէ ու լըւայ

Արտերը մեր, զի վարակած են զանոնք
Խղիւսյթումներն ամենափուտ գարշութեամբ,
Յետ կամակոր ու դժպըհի ուրացմանց

Պատուիրանաց Կտակարանացըդ կրկին.
Սրբազնասուրբ օրէնքը Զոյգ Լեոներուն
Յնցուած ջարդուած՝ դըղրդումէն մարտերու

Զոր կ'արտասուէ աշխարհը՝ շատ ուշ սակայն,
Քուրջի կըտոր մըն է բերանն անբանին
Մինչեւ աղիքն ախտերու մէջ թաթխուած:

Եթ' անջրպետ մը կը տեսնես երկրի մէջ
Ո՛վ Մայր, Լոյսի՛ իր փրկութեանը համար,
Անմեղութեամբըդ յաղթէ չար դժնութեան

Որ գըրաւած է սերունդները բոլոր
Այն առնէն որ Բեթղեէմն ուրացան:
Պապանձեցուր ճառատանքները նրբին

Որ աղբերու մէջ նետեցին գոհարներդ.
Հրաման ըրէ որ Քու Սաղէմդ երկնային
Բանայ դռներն յոգնավատակ խոնջերուն:

Դուն որ ուքիդ տակն առիր օձը եւ մահն,
Ուամէն տանջանք կը մարես Գո՛ւ արցունքով,
Փոխակերպէ երեսն ու բախտն աշխարհի:

Ո՛վ Աշտարակ Դաւթեան, Փղոսկրեայ Աշտարակ,
Մենք անհանդարտ հիւրեր ենք զարշ հիւղերու,
Մեր ընծաներն են արտասուք եւ արիւն:

Նահապետաց, Մարգարէից Թագուհի,
Ամէն հօտ իր ճամբէն կ'երթայ փախըստեայ,
Փակ է յետին քերթողներուն՝ ապագան:

Դուռ Երկնքի, Առաւօտեան դու Աստղիկ,
Շիջած մարած են բոլոր մեր աչքերուն
Աստղերը ծեր՝ աստուածային վերարկուին:

Ո՛վ Տապանակ Ուխտի, ո՛վ Կոյս գերագօր,
Մենք մատընտու եղանք ուխտի դաշինքին
Արեւելքի արեւներուն տակ կնքուած:

Ո՛վ դու Սիրոյ Ծոց, ո՛վ Յուսոյ դու Անդունդ,
Մենք լոկ Քենէ կ'ակընկալենք օգնութիւնն
Այս խուն լոյսին մէջ որ մեզի կը մընայ:

Դուն որ ճանչցար չըւառութիւնն՝ անարգանքն
Հոս երկրի վրայ, աղքատ եղար՝ չըքաւոր
Ողորմելի տընակի մէջ որ տեսաւ

Տէրդ ու Աստուածըդ քերիչով, տապարով,
Ու համն առիր սարսափներու, թագուստի
Էւ փախուստի, մերժման, ամէն անձկութեան,

Տեսար ջարդուիլը գեղեցիկ շուշանիդ,
Ու բաց վէրքերը դիտեցիր աչքերովդ
Միտին մէջ Քու հոգեհատոր Զաւակիդ,

Գնլթ ունեցիր անոք անտէր մայրերուն,
Աւրիններուն, որդիներուն ցաւագին,
Զորս ոխն ու քէնը կը փոխէ խուժերու

Արթնցնելով սրտերուն մէջ հրատոչոր
Գրգռութիւններ գրոհումներու աննըւէր:
Դըժոխորկոր կը ունենաւ զոհ զացած

Անմեղներուն, մարդասպանաց զըթութիւն.
Գթութիւն առանց սիրոյ վայրագ կատաղեաց
Որ վայրահաջ կախարդանքէ կը յաղթուին:

Գթութիւն անոնց որոնք քրտինք կը թափեն
Որպէս զի հացը հայթայթեն ամէնուն.
Լուռ՝ անբարբառ ցաւին վրայ գութ ունեցիր,

Հըպարտութեանց, սին՝ ընդունայն տենչերու.
Գութ ունեցիր, գութ մշտահեծ հառաչմանց
Որ երկրաւոր որջերէն վեր կը թեւեն

Դէպ ի Գեզ, ով խաղաղութեան թագուհի:

ՕՐ ԲԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Երբոր հնչեն շեփորաներն Յայտնութեան
Աւերակաց վրան եւ խորերն հորերուն
— Ինչպէս Հսկողն ըսաւ — եւ այն որոտէն

Մահաստաններն համաբոլոր դուրս փսխեն
Ժողովուրդներ հիագարհուր՝ կրկնակի
Մարմին զգեցած ուրուներու տարմ՝ առ տարմ,

Եւ իրարու հետ խառն ազգեր ու ցեղեր,
Զարհուրելի գունդերն արագ պիտ' երթան
Ժամադրութիւնը դէպ ի մեծ՝ Յովսափաթ,

Ուր դառն՝ հըզօր հառաչներու ժխորին մէջ
Պիտի իր հուսկ յետին բախտին վիճակուի
Մեռելներու զինուորութիւնն անըսպառ,

Դուն եւրս, ով մեռանելոցդ այս օրէն՝
Պիտի քշուիս դէպ ի հովիտը դժնէ
Գալիք Տիրոջ դէմքին առջեւ ահաւոր:

Գերեզմանիդ պատը պիտի կործանի
Ու դուն փախչիս մըթին բանտէն որդերու
Մայթին վըրայ խարազանուած այծու պէս:

Թաղմանական հետտումի այն բումբիւնէն
Ըզգաս պիտի միտը վըրան ոսկրերուդ
Փըռած տրորած քու փոսիդ մէջ հինօրեայ,

Եւ քրոքէից կայծակումէն որոտուն
Որ կը փշրէ մարդոց աղցից պետութիւնն
Ամպերն ի վար տեսնես պիտ' էջքն Յիսուսի:

Ու դուն որ խրոխտ գոռոզութեամբ կարկտուած
Ոչընչին հետ կը դընես ուխտ ու դաշինք,
Կամշոտ յամառ թագուտիդ մէջ ընդունայն,

Ի՞նչ պիտի 'սես ուրեմըն, ցնորք դու տղմուտ,
Քու որդնալից որջէդ ելլես երբոր դուրս
Երեւոյթովը փասքնելի դիակի.

Անոր որ քեզ ուզեց ընել ծընուցիչ
Գեր քան ամէն բնութիւն ըզքեզ օժտելով
Եւ իր յատուկ տանջանքով քեզ վըճարեց:

Ի՞նչ պիտի 'նես դուն այն վերջին հանդէսին
Ուր պիտ' երկինք դըժոխք իրար խառնըին,
Եւ պիտ' ամէն չքմեղանք մնայ ապարդիւն:

Դուն որ այնքան կը պանծաս այս խթման օրն,
Օգնութիւն ո՞ւր պիտի գտնես, ո՞ւր պրծում
Թափանցումէն աստուածային փայլակին:

Եթէ հանուր զարմն որ միշտ մեղք կը գործէ
Անդուլ առանց ամչնալու՝ հինգ կողեաց
Վըրայ զոր մեզ թողուց Հեղեղը ջրերու,

Գիտնար թէ վերջ պիտ' ունենայ Քրիստոսի
Համբերութիւնն երկրորդ անգամ՝ փայլելուն,
Թէ ան փառքով ու զօրութեամբ երբ դառնայ

Պիտի չըլլան այլ եւս առակ՝ անարգանք՝
Ամբարտաւան գերեզմանին վըրայ մեր՝
Աւետարանն ու Սաղմոսն իր խօսքերով.

Ոչ ալ աշխարհն աղօտացած ծաղրածէ
Յայտնընէիք կրակին խոտտումն անդըրուժ
Որ պիտ' ամէն շիրմէն հլլողը տոշկէ,

Եւ հուկ ուրեմն հօտը կոռուղ ու շնացող
Յետ խնդալից լըացումէ մ'արցունքի
Պիտի դառնայ քաղաք մ'ըլլայ սուրբերու:

ԳԵՐԹՈՂԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

- Ա. Ֆրամսուա Գորէ. — Հսկումը և Դարբիններուն
Դործադուլը (Ճաշակ Գաղղիական արդի
բանաստեղծութեան), Տպ. 1899, Ֆր. 2,
Բ. Ճաշակ Գաղղիական արդի բանաստեղծու-
թեան. (Ծաղկաքաղ այլ և այլ հեղինակնե-
րէ), Տպ. 1899, Ֆր. 2,
Գ. Ղազիկեան Հ. Արսէն. — Միլիթար (Ոտանա-
ւոր վարք Միլիթար Աբրահոր), Տպ. 1900,
Ֆր. 2,
Դ. Ա. Պոլիթոյ. — Ներոն. (Ողբերգութիւն հինգ
արարուածով), Տպ. 1902, Ֆր. 5,
Ե. Տանդէ. — Աստուածային կատակերգութիւն
Դժոխք (Ա.), Գ. տիպ. 1927, Ֆր. 12,
Զ. Օսսիան. — Բերթուածներ (Ա.), Տպ. 1902,
Ֆր. 12,
Ը. Կոռիոյ Թ. — Ժողովոտա. (Մեկոտրամ չորս
արարուածով), Տպ. 1903, Ֆր. 5,
Թ. Տանդէ. — Աստուածային կատակերգութիւն.
Քաւարան (Բ.), Տպ. 1905, Ֆր. 9,
Ժ. Աղամուր Վ. — Յաւիտեանական ջրոյց (Մի-
ջանկեալ-Չարթում), Տպ. 1905,
ԺԱ. Վերգիլիոս. — Նմէական, Տպ. 1910, Ֆր. 12,
ԺԲ. Լէոբարտի. — Երգեր, Տպ. 1910, Ֆր. 5,
ԺԳ. Աղամուր Վ. — Նոր Երգեր, Տպ. 1910, Ֆր. 5,
ԺԴ. Հոմերոս. — Իլիական, Տպ. 1911, Ֆր. 15,
ԺԵ. Գասսոյ. — Երուտադէմ Ազատեալ, Տպ. 1911,
Ֆր. 12,

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0506336

- ԺԶ. Միլտոն. — Դրախտ դորուսեալ, Տպ. 1913
 Ֆր. 12.
- ԺԷ. Որստիոս. — Արուեստ քերթողական, Տպ.
 1923, Ֆր. 3,75.
- ԺԸ. Ֆոսկոլոյ. — Տաղ գերեզմանաց, Տպ. 1923,
 Ֆր. 3,50.
- ԺԹ. Վիրգիլիոս. — Մշակականք, Տպ. 1923, Ֆր. 12.
 Ի. Դամմէլլ. — Երգիծաբանութիւններ և ուրիշ
 քերթուածներ, Տպ. 1924, Ֆր. 5.
- ԻԱ. Հոմերոս. — Ողիսական, Տպ. 1924, Ֆր. 15.
- ԻԲ. Տամըէ. — Աստուածային պատակերգութիւն.
 Արքայութիւն (Գ.), Տպ. 1924, Ֆր. 12.
- ԻԳ. Վիրգիլիոս. — Հովուականք, Տպ. 1925, Ֆր. 5.
- ԻԶ. Ռուամի Երգը, Տպ. 1925, Ֆր. 10.
- ԻԷ. Իմ Սիտի Երգը, Տպ. 1925, Ֆր. 10.
- ԻԸ. Նիքիլուզմերում Երգը, Տպ. 1925, Ֆր. 12.
- ԻԹ. Սոփոկլէս. — Իդիպոս թագաւոր (ընդ մամլով)
 1. Պապլինի. — Հաց և զիմի, Տպ. 1927, Ֆր. 5.

Դիմել՝

Imprimerie Arménienne

St. Lazare

VENISE (Italie)